קנין הלכה

2



מראי מקומות

מס׳ 1

חודש מר-חשון תשפ״ג

הלכות מקואות יו״ד סימן רא סעיפים א - יא

קנין הלכה

Dirshu
דרשו ד׳ ועוזו
קרן עולמית לחיזוק ועידוד לימוד התורה

לתשומת לבכם: במראי מקומות אלו הושקע עמל רב. אין להעתיק, לצלם וכד׳ ללא קבלת אישור בכתב מ״דרשו״

קנין הלכה

סימן רא

סעיף א

נאמר בתורה בפרשת שמיני אך מעין ובור מקוה מים יהיה טהור. ודרשו בתורת כהנים [הובא בב"י בתחילת הסימן] וז"ל אי מה מעין מטהר בכל שהוא אף מקוה מים מטהר בכל שהוא ת"ל אך מעין, מעין מטהר בכל שהוא והמקוה בארבעים סאה, אי מה מעין מטהר בזוחלין אף מקוה מטהר בזוחלין ת"ל אך מעין, מעין מטהר בזוחלין והמקוה באשבורן.

ונתבארו בזה שני חילוקים לדינא בין מעין לבין מקוה:

א. המעין מטהר בכל שהוא והמקוה במ' סאה.

ב. המעין מטהר גם בזוחלין והמקוה רק באשבורן.

מלבד חלוקה זו בין מעין לבין מקוה מצינו חלוקה שלישית והם מים חיים, וראה הערה.[1]

<u>מעין מטהר בכל שהוא</u>

א. לענין טבילת כלים טמאים הסכימו הראשונים דאף מדרבנן אין מעין צריך מ' סאה ודי בכל שהוא.[2] [3]

ב. לענין טבילת אדם נחלקו הראשונים:

דעת הרמב"ם [פ"ט ה"ה-ה"ו] והראב"ד [בעלי הנפש שער המים] דמעין מטהר גם אדם בכל שהוא, אם כל גופו מתכסה במים בבת אחת.

ודעת ר"י בעל התום' [תוס' פסחים דף יז. ד"ה אלא, ותוס' נזיר דף לח. ד"ה בר] דלטבילת אדם אין מעין מטהר בכל שהוא אלא בעינן ארבעים סאה.

עיקר ראייתו של ר"י היא מהגמ' [חגיגה דף כב.] דאיתא התם שאם חילק מקוה של מ' סאה לשנים ע"י סל או גרגותני הרי זו חלוקה ושני חלקי המקוה פסולים משום שאין בכל אחד בפ"ע מ' סאה, ולא אמרינן דכיון שהמים עוברים דרך מחיצות הסל הרי הם כמחוברים, והביאו לזה ראיה מן הגמ' שהרי גם הקרקע נקובה והמים מחלחלים ממקום למקום ואפ"ה בעינן מ' סאה במקום אחד, ולא אמרינן שחלחול המים מחבר הכל להיחשב אחד. ונקט ר"י בפשיטות שענין זה של חלחול המים בארץ שייך רק במעינות, וא"כ מפורש בגמ' שגם במעין בעינן מ' סאה.

וכתב הרא"ש [סוף נדה הלכות מקואות סי' י] שזו ראיה שאין עליה תשובה. [והגר"א (ס"ק ו) כתב שאין ראיה זו מובנת לו כלל,

ביאורים והערות

1. מים חיים הם מי מעין, אלא שיש בהם תנאים נוספים, שיהיו מים מתוקים ושלא יהיו פושרים אלא קרים, אבל מעין של מים שאינם מתוקים או מים פושרים נקרא במשנה מים מוכים, ודינו כמעין לטהר בכ"ש ובזוחלין, אך אין דינו כמים חיים, והנפק"מ היא דלטבילת זב בעינן דוקא מים חיים משא"כ לטבילת זבה ונדה ושאר הטמאים, וכן לטהרת מצורע בעינן שישחט את הציפור על מים חיים, וכן קידוש מי חטאת בעינן שימלא הכלי ממים חיים. [כל זה מבואר במשנה פ"ק דמקואות מ"ח].

2. ועיין ד"מ [ס"ק ב] שהביא שלדעת המרדכי [שבועות סי' תשמה] מעין אינו מטהר בכ"ש ממש רק ברביעית, אך רבינו שמחה חלק וכתב דאף בפחות מרביעית סגי, וכן הוא בתוס' [נזיר דף לח: בסוף הדיבור הראשון].

3. ולענין טבילת כלים הניקחים מן הנכרים דעת הסמ"ק דבעינן מ' סאה אף במעין, שהרי איתא בפסוק של טבילה זו אך במי נדה יתחטא, ודרשו חז"ל מים שהנדה טובלת בהן וס"ל שאין מעין מטהר אדם אלא בארבעים סאה, וכן פסק השו"ע [סי' קכ ס"א], והטור [שם] נקט שגם לענין טבילת כלים הניקחים מן הנכרים מטהר מעין בכל שהוא. [ובספר לבנון נטע סי' רא תלה מחלוקת זו בשאלה אם הא דהצריכו מ' סאה לאדם במעין הוא מן התורה או מדרבנן, עיין להלן].

דאטו מי מקוה שאינם מי מעין אינם מחלחלים בקרקע, וכן הרבה פעמים מצאו דגים בתוך בורות מים מכונסים, והרי זה מוכיח שהדגים באו מן הנהר עם המים המחלחלים אל הבור דרך גידי הקרקע, וכן איפכא, עשו סימן בדגים שבבורות בטבעות כסף, ומצאום בנהר].

<u>שיעור המים הנצרך לטבילת אדם</u>

עיין ב"י [ד"ה אבל ר"י] שהביא מלשון הרשב"א [תורת הבית בית ז שער ז דף ל.] שכתב דיש להחמיר באיסור כרת ולהצריך מ' סאה וכעי"ז כתב הר"ן [תשובה סי' סו], ומשמע דס"ל שמן התורה הצריך ר"י ארבעים סאה לאדם. [וכן הוכיח הלחם ושמלה, בשמלה ס"ק א]. אמנם לשון הרא"ש בסוף נדה [הל' מקואות סי' י] דשיטת ר"י מסתברת, שהואיל ושיערו חכמים מי מקוה אמה על אמה ברום שלש אמות, מים שכל גופו עולה בהן, לא פלוג באדם לשער בכל אחד לפי גופו עכ"ל, ומשמע שהוא מדרבנן.

<u>להלכה</u>: השו"ע העתיק בפשיטות את שיטת ר"י שגם במעין בעינן מ' סאה לטבילת אדם, וכשיטת הרשב"א והרא"ש והר"ן והטור שהחמירו בזה, ולא הזכיר כלל את השיטות המקילות.

<u>שיעור מקוה</u>

א] בגמ' [פסחים דף יז. ונזיר דף לח:] מבואר שמן התורה אפשר לטבול כלים ברביעית מים, אך רבנן ביטלו דין זה והצריכו גם לכלים מ' סאה.

ב] אמנם לטבילת אדם בעינן מן התורה שיעור מ' סאה, כך כתב רש"י [פסחים דף יז: ד"ה בקרקע], ותוס' [נזיר לח. ד"ה בר] והראב"ד [בעלי הנפש שער המים הובא בב"י].

<u>שיעור מקוה</u>

הש"ך [ס"ק ו] מביא שיש לכאורה סתירה מהב"י לשו"ע, שהב"י כתב ששיעור מקוה הוא מא אלף אצבעות ועוד, ובשו"ע כתב שהשיעור הוא מד אלף אצבעות ועוד. וכתב הש"ך שאין זו סתירה, אלא בב"י איירי באצבעות שוחקות ובשו"ע איירי באצבעות עוצבות.

ובשם המעדני מלך הביא הש"ך תירוץ אחר, שהב"י כתב את השיעור באופן כללי, וכלשון חז"ל אמה על אמה ברום ג אמות, וסתם אמה היא ו טפחים עוצבים. ובשו"ע נחית לשיעור המדוייק, דבדינים דאורייתא בעינן טפחים שוחקים.

והנפק"מ בין הש"ך לבין המע"מ היא שלפי המע"מ ברביעית של קידוש וכיוצ"ב שהיא רביעית דרבנן סגי בשיעור של טפחיים ואצבעות עצבים, ובש"ך משמע שבכל גווני בעינן טפחים ואצבעות שוחקים.[4]

המקור לחילוק בין עצב לשוחק הוא בגמרא [עירובין דף ג:] דשם איירי לגבי שיעור האמה, אמנם בפוסקים הזכירו גם טפחים שוחקים [וכלשון רש"י סוכה ז. שהאצבעות מרווחות], אמנם בש"ך [ס"ק ו] התחדש דיש גם אצבע שוחקת ועצבה.

ביאורים והערות

4. בעיקר דין זה של שתי מידות של טפח שוחק ועצב, עיין פמ"ג [או"ח סי' שסג במ"ז ס"ק יד] שכתב דהוי בגדר ספק מהו השיעור האמיתי [וכתב די"ל שאם יש ספק נוסף יצטרף לס"ס], וכן כתב רע"א [או"ח סי' שסג סכ"ו], והחזו"א [כלאים סי' יב ס"ק כ] כתב דעיקר השיעור הוא הטפח העצב ורבנן תקנו שיעור שוחק לחומרא, וכן כתב הקה"י [שיעורין של תורה], והאג"מ [יו"ד ח"א סי קז].

קנין הלכה

סעיף ב

איתא במשנה [פרק א משנה ז], למעלה מהן מעין שמימיו מועטין ושרבו עליו מים שאובין שוה למקוה לטהר באשבורן ולמעין להטביל בו בכל שהוא.
ועיי"ש בר"ש בשם התוספתא מעין שמימיו מועטין וריבה עליו והרחיבו מטהר באשבורן, ואינו מטהר בזוחלין אלא עד המקום שהוא יכול להלך מתחילתו.

וכן איתא [פרק ה משנה ג], מעין שהוא משוך כנדל ריבה והמשיכו הרי הוא כמו שהיה, היה עומד וריבה והמשיכו שוה למקוה לטהר באשבורן ולמעין להטביל בו בכל שהוא.

וע"ע פרק ה [משנה ה], העיד רבי צדוק על הזוחלים שרבו על הנוטפין שהן כשרים. ועיי"ש בר"ש וברא"ש.

גמ' בכורות דף נה: תניא ר"מ אומר וכו' עד המשנה. תוס' שם ד"ה שמא וד"ה אין.
ר"ן נדרים דף מ: ד"ה אלא עד סוף דברי הר"ן בסוגיא זו בדף מא.

עיקרו של הסעיף עוסק בדין מי מעין שנתערבו עם מי גשמים, אם דינם כמעין לטהר בזוחלין,[5] או שדינו כמקוה לטהר באשבורן,[6] ויש בזה כמה וכמה חילוקי דינים, וכפי שיבואר להלן. גם דין הטבילה בנהרות תלוי בסוגיא זו, וכפי שיבואר להלן.

ויש להבחין בין עיקר הנידון של תערובת מי גשמים ומי מעין לבין מחלוקת האמוראים והפוסקים בדין טבילה בנהרות, שהמחלוקת בדין הנהרות היא מחלוקת במציאות הדברים, אם סמכינן על הברייתא שאומרת שעיקר ריבויו של הנהר הוא ממקורו [נהרא מכיפיה מיבריך] ולא ממי הגשמים והפשרת השלגים שבאו אליו, או דלא סמכינן על ברייתא זו להלכה וחיישינן שמא ירבו נוטפין. [ודעת הרא"ש והמרדכי להחמיר בנהרות אמנם לא מן הדין אלא משום גזירה שמא יבואו לטבול בחרדלית של גשמים, שאינה נובעת כלל מן הקרקע]. ואילו הנידון של תערובת מי מעין ומי גשמים הוא נידון בפני עצמו, כאשר אנו יודעים אם מי הגשמים [או המים השאובין] רבו על מי המעין או לא רבו.

מעין שרבו עליו מי גשמים

בגמ' בכורות [דף נה: שבת דף סה. נדרים דף מ:] מבואר שאבוה דשמואל חשש שירבו נוטפים על הזוחלים ולכן התיר לבנותיו לטבול בנהרות בימי ניסן, ומבואר מזה שאם רבו הנוטפין אין המעין מטהר בזוחלין.
ונחלקו הראשונים בדין זה:

א. מסתימת דברי הראשונים בגמרא משמע שבזמן שרבו מי הגשמים נפסל כל הנהר מלטהר בזוחלין, אף במקום שהיה מהלך מתחילה.
ב. הראב"ד [בבעלי הנפש מובא בב"י] והר"ן [נדרים דף מ:] בשם י"מ נקטו שרק המקומות שבהם לא הילך המעין מתחילה דינם כמקוה ואינם נטהרין בזוחלין [וצריכים ארבעים סאה אף לכלים], אך המקום שבו הילך המעין מתחילה

ביאורים והערות

5. פרטי הדין מה נקרא מים זוחלים יתבארו בע"ה להלן [סעיף ז].
6. אך לענין שיעור מ' סאה גם במעין הצריכו מ' סאה לטבילת אדם כמבואר לעיל [סעיף א], ולכן דנו הפוסקים בסעיף זה רק לענין דין זוחלין, כיון שאיירי בעיקר בדין טבילת אדם.

קנין הלכה

נשאר דינו כמעין ומטהר בזוחלין, ומטהר בכלים בכל שהוא וא"צ ארבעים סאה.[7]

<u>להלכה</u>: משמע מלשון השו"ע שסובר שכל המעין נפסל מלטהר בזוחלין[8] ודלא כהראב"ד.[9]

<u>מעיין שרבו מימיו על מי הנשמים</u>

במשנה [פ"ה מ"ה] איתא העיד רבי צדוק על הזוחלים שרבו על הנוטפים שהם כשרים, ופירשו הר"ש והרא"ש הכוונה שרבו על מי הגשמים. ודנו הפוסקים אם גם המקום שלא היה בו המעין מתחילה ונתרבה מזה הנוטפין מטהר בזוחלין, כיון שהנוטפין מיעוט, או דרק המקום שבו היה המעין מתחילה מטהר בזוחלים. ונחלקו בזה הראשונים והפוסקים:

א. הראב"ד [בבעלי הנפש] והר"ן [בנדרים דף מ.] נקטו דכאשר רבו הזוחלים [מי המעין] הוכשר הכל לטהר בזוחלים,[10] וכן דייק הב"י מלשון הר"ש והרא"ש והמרדכי.

ב. והמהרי"ק [שורש קטו מובא בב"י] כתב להחמיר שאין המעין מטהר בזוחלין אלא במקום שהילך מתחילה, ולא במקום שנתרבה ע"י הנוטפין אף שהן מיעוט,[11] וכן כתב רבינו ירוחם [נתיב כו ח"ה, דף רכו ע"ב]. וע"ע בב"י שהביא לשון הרשב"א [בשער המים הקצר] שנטה בתחילה להקל אך סיים דיש להחמיר.

<u>להלכה</u>: השו"ע נקט להקל בזה דאפשר לטבול בזוחלין גם במקום שהמעין לא הילך מתחילה [לשיטתו דדייק כן מהר"ש והרא"ש והמרדכי], והש"ך [ס"ק יא] כתב דיש להחמיר כהמהרי"ק. [עיי"ש בש"ך שחלק על דיוקו של הב"י מהר"ש וסיעתו, וכתב דאדרבא מוכח איפכא מדבריהם].

ביאורים והערות

7. הראב"ד למד זאת מהתוספתא המובאת בר"ש [פ"א מ"ז] במעין שריבה עליו והרחיבו דמטהר בזוחלין במקום שהיה מהלך מתחילה. וכן מהמשנה [פ"ה מ"ג] במעין משוך כנדל שאם היו המים נמשכים קודם שריבה עליו הרי הוא כמות שהיה. ונמצא שלפי שיטה זה של הראב"ד והר"ן לא נתחדש במשנה [פ"א מ"ז במעין שריבה עליו שאובין ובפרק ה מ"ג במעין משוך כנדל שהיה עומד והמשיכו] שיש מקום שדינו מורכב, שמטהר בכל שהוא כמעין אך צריך אשבורן ואינו מטהר בזוחלין כמקוה, אלא מקומות מקומות הן, המקום שבו היה המעין מתחילה דינו לגמרי כמעין ומטהר בכ"ש ובזוחלין, והמקום שנתרחב עתה דינו לגמרי כמקוה וצריך מ' סאה ואשבורן.

8. וכן מבואר במהרי"ק [שורש קטו] המובא בב"י [להלן בסמוך] שהחמיר כשרבו מי המעין על הנוטפים שלא לטבול בזוחלין במקום שלא היה המעין מהלך מתחילה, וכיון שציור שרבו הנוטפין ה"ז חמור טפי, על כרחנו שבזה נפסל הכל מלטהר בזוחלין, גם המקום שהיה בו המעין מתחילה, ועיין ש"ך [ס"ק יא] שפסק כמהרי"ק.

9. ולט"ז [סוס"ק ג] יש בזה שיטה מחודשת, דסובר שמעיקר דין תורה מי המעין המועטין נותנין דין מעין גם למי הגשמים המחוברים להם [כשם שמי מקוה ומעין מטהרין מים שאובין], אלא שגזרו אטו מקוה שמי הגשמים יתחברו אל המעין במדרון תלול אשר דינו כקטפרס, וקטפרס אינו חיבור, ולכן במצב זה שלא חל דין מעין על מי הגשמים המתחברים אל המעין ואין הם מטהרין בזוחלין, חכמים גזרו שלא יטבול בכה"ג בזוחלין.

10. דין זה מוכרח כשיטת הראב"ד והר"ן, דכיון דס"ל שאף ברבו הנוטפין מטהר המעין במקום שהילך מתחילה גם בזוחלים, על כרחנו שעדותו של ר' צדוק באה לחדש דכאשר רבו מי המעין הכל כשר לטהר בזוחלין.

11. המהרי"ק נקט שהמשנה [פ"א מ"ז] במעין שמימיו מועטין וריבה עליו שאובין דשוה למקוה לטהר באשבורן, איירי כשמי המעין מרובים מהשאובים, ומ"מ אינו מטהר בזוחלין, והיינו במקום שנתחדש ע"י התוספת של השאובין, כמבואר בתוספתא המובאת בר"ש שם, אך במקום שהמעין הילך מתחילה מטהר הוא גם עכשיו בזוחלים.

<u>טבילה בנהרות</u>

בגמרא [בכורות דף נה:] נחלקו רב ואבוה דשמואל עם שמואל אם מותר לטבול בנהרות, רב ואבוה דשמואל אסרו, ושמואל אמר שהנהר מתברך ממקורו. ולענין הלכה נחלקו הראשונים:

א. רבינו תם [מובא בתוס' שם ד"ה אין] והר"ש [פ"ה מ"ה] וספר התרומה [סי' פו] והסמ"ג פסקו דמותר לטבול בנהרות, והטעם משום שגם כאשר יורדים גשמים מתברך עיקר הנהר ממקורו.

ב. המהר"ם מרוטנבורג [תשב"ץ קטן סי' תפג, הובא ברא"ש מקואות סי' י ובמרדכי שבת סי' שנז-שנח] אסר לטבול בנהרות. טעמו של המהר"ם הוא דנהי שמעיקר הדין אין חשש משום שהנהר מתברך ממקורו, מ"מ גזרו שלא לטבול בהם שמא יטעו להתיר לטבול בחרדלית של גשמים.

גם הרמב"ן [שבת דף סה:] הביא בשם הר"ח לאסור בזה, וכן דעת הרי"ף שהעתיק רק דברי אבוה דשמואל, וכן דעת הרמב"ם [פ"ט הי"ג] שכתב דעושה מפץ כדי שיקוו המים ולא יהיו זוחלין. וברמב"ן משמע שהאיסור הוא מעיקר הדין דחיישינן שירבו הנוטפין, ולא סמכינן על הא שהנהר מתברך ממקורו.[12]

והנה לשון הרמ"א הוא "אבל ע"י זחילה פסולין מן התורה אם הם לחוד בלא מעין", וכתב הלחם ושמלה [ס"ק ח] שהרמ"א בא לרמוז בזה שאם מעורב מעין בנוטפין אין איסורן מן התורה רק מדרבנן.[13]

<u>להלכה</u>: דעת השו"ע שאין לטבול בנהרות, והרמ"א הביא את דברי התרומת הדשן [סי' רנד] ומהרי"ו שכתבו שבאשכנז נהגו לטבול בנהרות, במקום שאין מקוה.

וכתב התה"ד שהטעם שהניחו להם לנהוג בכך הוא מחשש שמא יהיו מקומות שיבטלו לגמרי את הטבילה כיון שלא יוכלו לעשות מקוה. אמנם במקום שאין מקוה כתב הרמ"א דסמכו לטבול בנהרות.

ומבואר ברמ"א שנהגו באשכנז לטבול בנהרות אף במקומות המתרחבים בימות הגשמים, והיינו משום דתלינן שעיקר ריבוי המים הוא ממקורו של הנהר.[14]

<u>טבילה בנהר בימי תשרי</u>

בגמרא [בכורות נה:] איתא דאבוה דשמואל שחשש לשמא ירבו נוטפין התיר לטבול בנהרות בימי תשרי. והשו"ע לא העתיק זאת רק כתב שאם רבו מי גשמים על הנהר אין לטבול, והטעם משום שמבואר בב"י שהדבר יכול להשתנות בין מקומות חלוקים ובין זמנים חלוקים, דיש שנים שיכולים לטבול גם בימי חשון אם הגשמים עדיין לא באו, ויש מקומות שאפשר לטבול בימי אלול, והכל תלוי במציאות הדברים לאורך הנהר כולו, עד כמה שיש לחוש שנתרבה מחמת גשמים או הפשרת שלגים.

בגמ' מבואר דאבוה דשמואל עבד לבנתיה מפצי ביומי תשרי. ונחלקו הראשונים בזה:

ביאורים והערות

12. גם במהרי"ק [שורש קטו] משמע שנקט שהשיטה האוסרת היא מעיקר הדין, דכתב דיש להחמיר במחלוקת לענין טבילת הנהרות משום שהיא נוגעת באיסור כרת.

13. עיי"ש בלחם ושמלה שכתב דלפי הרמ"א אף כשרבו הנוטפין על מי המעין מ"מ מטהר בזוחלין מן התורה, ורק מדרבנן אינו מטהר בזוחלין, וכתב דכן כתב בדרכי משה, וקצ"ע דהד"מ קאי על טבילה בנהרות דאמרינן דמתברכין ממקורם, ולא על מקום שידוע שרבו מי הגשמים על מי המעין.

14. ומשמע שלא חששו לדעת המהרי"ק שהובא לעיל, שאף כשרבו מי המעין לא התירו לטבול במקומות שנתרבו מכח מי הגשמים.

א] רש"י [בכורות נה: ד"ה ומפצי] פירש שנתנו המפצים תחת הרגלים כדי שלא ידבק טיט בהן.
ב] ר"ת [תוס' שם ד"ה ומפצי] והר"ח [שבת סה:] והרי"ף [פ"ב דשבועות] והרמב"ם [פ"א הי"א] כתבו שעשה מפצי משום צניעות, שמא תחוש שיראוה בני אדם ותטבול מהרה ולא תטבול בצורה נכונה.
ג] הרמב"ם [פ"ט הי"ג] כתב שעשה את המפץ כדי להקוות המים שלא יהיו זוחלין, וכן העתיק השו"ע.[15]

<u>מים המכזבים</u>

איתא במשנה [פרה פ"ח מ"ט] דמים המכזבים פסולים מלקדש בהם מי חטאת. וכתב הר"ן [נדרים דף מ:] הטעם משום דכל שאנו רואים שהמים מכזבים ללא סיבה הנראית לעין, יש לחוש שמא גם עכשיו כיזב המעין והמים שלפנינו הם מי גשמים וכיו"ב.[16] והר"ש והרא"ש פירשו שמים המכזבים פסולים רק למי חטאת [ולזבים ולמצורעים] שאינם בגדר מים חיים, ופירש החזו"א [מקואות תניינא סי' ג ס"ק ו] דמיירי שאנו יודעים שהמים האלו נובעים מהקרקע והם מטהרים בזוחלים, ומ"מ לא מיקרו מים חיים דבעינן שיהיו חיים וקיימים.[17]

ולדינא כתב גם המרדכי [שבועות סי' תשמה] בשם היראים [סי' קצב] דמודה ר"ת שאין טובלים בנהרות המכזבים לפעמים.

<u>נוטפים שווים בכמותם לזוחלים</u>

עיין ש"ך [ס"ק י] שהביא מהב"י בשם הראב"ד [בבעלי הנפש] שהכשיר בזה, ומה שאמרו במשנה [פ"ה] העיד רבי צדוק על הזוחלים שרבו על הנוטפים שהם כשרים קאי לענין דין מים חיים לקידוש מי חטאת וכדו', אך לענין טהרה בזוחלים די במחצה על מחצה. והש"ך הקשה דבספרים שלפנינו [בעלי הנפש] החמיר בזה, ולכן החמיר בזה הש"ך כיון שהוא ספק דאורייתא. ובאמת יש כאן מהדורות חלוקות [כפי שיש בהרבה דינים נוספים בבעלי הנפש] וכנראה המהדורה שלפני הב"י היא המאוחרת יותר.

<u>סעיף ג</u>

בתורת כהנים [פרשת שמיני פרשה ט] איתא נאמר במקוה מים יהיה טהור, יכול אפילו מילא מים על כתפו ועשה מקוה לכתחילה יהיה טהור ת"ל מעין, מה מעין בידי שמים אף מקוה מים בידי שמים.
ונחלקו הראשונים אם דרשה זו היא דרשה גמורה ומקוה שכולו או רובו שאוב פסול מהתורה, או שאינה אלא אסמכתא, ופסול שאיבה אינו אלא מדרבנן:

א. שיטת ר"י [תוס' פסחים דף יז: ד"ה אלא], ור"י מיגש [ב"ב דף סו], והרמב"ם [פ"ד ה"א] והרשב"א [במיוחסות סוס"י רל], דאפילו כולו שאוב אינו פסול אלא מדרבנן.

ביאורים והערות

15. וכתב הכ"מ שהרמב"ם נקט שגם בימי תשרי היה חשש שמא רבו נוטפין ואין הנהר מטהר בזוחלין, אלא שבימים אלו שהתמעטו המים לא היתה אפשרות להמשיך מקואות ממי הנהר, ולכן עשה מפצי כדי להקוות המים שלא יהיו זוחלין.
ומבואר משיטה זו שהמפץ מבטל חשש זחילה אף שיש בו נקבים, וצ"ל דמ"מ לא היתה הזחילה ניכרת [ועיין להלן סעיפים נ-נא].
16. לאפוקי אם מכזבין בשני בצורת דאז ניכרת הסיבה שכיזבו, ולכן אין לחוש בשאר שנים שמא המעין עצמו הכזיב והמים הם ממי גשמים.
17. וכתב החזו"א שלדעת הר"ן הנ"ל אפילו אנו רואים שהמים נובעים מהקרקע מ"מ אינם מטהרים בזוחלים דאמרינן שאינם מי מעין רק מי גשמים שהגיעו דרך גידי הקרקע, וחידוש הוא. [ומ"מ לדינא כתב שם החזו"א דמסתבר כהר"ש והרא"ש דכל שנובע מהקרקע ה"ז כמעין ומטהר בזוחלין].

קנין הלכה

ובטעם הא דגזרו על שאובין, כתבו תוס' [ב"ב דף סו:] דהוא משום גזירה שמא יטבול בכלים, וטבילה בכלים פסולה מהתורה דבעינן דומיא דמעין שהמים בקרקע.[18]

ב. שיטת הרשב"ם [ב"ב דף סו.] ור"ת [בתוס' שם ד"ה מכלל], וכן משמע מרש"י [ב"ק דף סז. ד"ה שאיבה] דכולו שאוב פסול מן התורה,[19] ומה שאמרו בגמרא דשאיבה אינה פוסלת אלא מדרבנן היינו כשיש במקוה רוב מים שאינם שאובים, דבזה אם הוסיף מים שאובין עד מ' סאה כשרה המקוה מן התורה משום שהשאובין בטלים ברוב, ורבנן גזרו בזה והצריכו שיהיו כל הארבעים סאה ממים שאינם שאובים.[20] [ולאחר שיש מ' סאה מים שאינם שאובים אפילו יתן אלף סאים שאובים הכל כשר].

ג. הרמב"ן והר"ן [ב"ב דף סו:] מביאים בשם הראב"ד [בבעלי הנפש] דעצם הא דהמים שאובים אינו פוסל מן התורה אלא מדרבנן, היינו דוקא כשלא נשאב ע"י מעשה אדם, כגון שהונח כלי ונתמלא מאליו, אך אם אדם נתן את המים מהכלי למקוה ה"ז פסול מן התורה משום שיש בזה תפיסת ידי אדם, וכמבואר בתו"כ יכול אפילו מילא בכתף וכו', והובאו הדברים בב"י. [ענין זה תלוי במהדורות שונות של בעלי הנפש, ויש מהדורות שכתוב בהן שהראב"ד דחה שיטה זו].

ד. הר"ן [ב"ב דף סו:] מביא בשם הר"ש שסובר דיש לחלק בין מים שנשאבו בכלי המקבל טומאה מהתורה, דפסולים מהתורה משום דבעינן שתהא הווייתו של המקוה ע"י טהרה [כמבואר בגמ' זבחים דף כה:][21], ובין מים שנשאבו בכלים שאינם מקבלים טומאה כגון כלי אבנים וכלי אדמה שאינם פסולים מן התורה. ולפנינו בר"ש [פ"ב מ"ג] נסתפק אם בכלי גללים וכלי אדמה אכן הפסול הוא רק מדרבנן.

<u>להלכה</u>: כתב הרמ"א דכולו שאוב פסול מהתורה, משא"כ אם מיעוטו שאוב, ונפק"מ בספיקו דספיקא דאורייתא לחומרא וספיקא דרבנן לקולא. ובשו"ע [להלן סעיף נג] פסק דאפשר להכשיר מקוה שאוב אף כשאינו משיקו אלא כחוט השערה, ומקורו ברשב"א [בתורת הבית], וכתב הש"ך [ס"ק קיד] שטעמו משום דשאיבה אינה פוסלת אלא מדרבנן, ומשמע דקאי גם על כולו שאוב. [ועיי"ש ברמ"א ובט"ז (ס"ק סג) שלא הכשירו זאת אלא כשמיעוטו שאוב]. וכן כתב גם הש"ך [ס"ק יז], דהשו"ע [סעיף נג] סבור שכולו שאוב אינו פסול אלא מדרבנן.

ביאורים והערות

18. פסול טבילה בכלים מובא להלן [סעיף ו], והיינו כאשר הכלי הוא המחזיק את המים, אך באופן שיש מים בחפירה בקרקע או במעין והוכנס בתוכו כלי, מותר לטבול בתוכו אם יש חיבור כשפופרת הנוד בין הכלי לבין המים, כמבואר להלן [סעיף ט].

19. ובספר הישר לר"ת [חלק החידושים סי תרעא] הוסיף דה"ה אם ניתנו במקוה מתחלה ג לוגין שאובים הרי זה פסול מהלכה למשה מסיני, אף אם יתן עתה מ' סאה שאינם שאובים, וכן הוא בחידושי הר"ן [ב"ב דף סו: ד"ה לעולם]. ובר"ן [על הרי"ף שבועות דף ה.] איתא בשם ר"ת שרביעית שאובה בתחלה פוסלת מהתורה.

20. ועוד הוסיפו חכמים לגזור דאם קודם שנשלמו במקוה מ' סאה שאינם שאובים נפלו בו ג לוגין מים שאובים, נפסלו כל המים שבמקוה, ולא יוכל להוסיף עתה מים שאינן שאובים ולהשלים לשיעור מ' סאה מים שאובים אלא צריך לרוקן כל המים ולמלא מתחילה מ' סאה מים שאינם שאובים.

21. עיקר דין הווייתו ע"י טהרה הובא בגמרא [זבחים שם] לגבי דין מי חטאת ואכן ברמב"ם [פ"ו ה"ח מהלכות פרה אדומה] סובר שדין זה נאמר רק במי חטאת, אמנם הר"ש ושאר ראשונים נקטו דכיון שבגמ' למדו דין זה מהפסוק של מעין ומקוה, שנאמר אך מעין ובור מקוה מים יהיה טהור, לכן גם במקוה בעינן שתהא הווייתו ע"י טהרה.

ועיין דרכי תשובה [ס"ק כו] שהקשה על הרמ"א דאמאי היקל בספיקא דרבנן והרי יש לאשה חזקת טומאה, וציין להש"ך [סי' קי בכללי ס"ם] שהחמיר בספיקא דרבנן במקום חזקת טומאה, אמנם כבר נתפרש במשנה מסכת טהרות שספק מים שאובים כשר, וכמבואר להלן [סעיף סז-סח].

<u>להלכה</u>: כתב הדרכ"ת [שם] בשם הגידולי טהרה [ס"ק י] יש להחמיר דכולו שאוב אסור מהתורה, והוסיף שאין לצרף נידון זה אף לספק ספיקא, ובפרט שאין זה ברור שם"ם מועיל במקואות, דאפשר דהוי אתחזק איסורא.

<u>סעיף ד</u>

מקור הדין בתשובת הרא"ש [כלל יח סי' ח], ונתבאר שם דאם יש אפשרות שגוי יפסול את המקוה, כגון שיתן לתוכו ג' לוגין מים שאובין בזמן שאין במקוה מ' סאה מים כשרים אין להאמין לנכרי.

והוסיף הש"ך [ס"ק טז] דאיסור זה הוא דוקא כאשר יש לגוי איזו הנאה, כגון שאם לא יחליף את המים לא יטבלו בו הנשים מחמת הלכלוך, א"נ שהוא עלול להשתמש במי המקוה לצורך ביתו ואח"כ לחזור ולמלאותו בשאובין, אך לולי חששות אלו לא חיישינן שמא ירצה הגוי להכשיל את הישראל במתכוין, כמבואר בסי' קיח [סעיף י].

ועיין ש"ך [ס"ק יז] דהשו"ע והרמ"א התירו כאשר ברור שנשארו כא סאה מי גשמים, אך טעמיהם חלוקים, השולחן ערוך התיר משום שהגוי לא היה יכול להכניס מים למקוה אלא ע"י המשכה דרך גגין, וס"ל להשו"ע דזוהי המשכה מעליא, וכן סובר הרא"ש בתשובה הנ"ל, ולכן כשיש כא סאה יש כאן רבייה והמשכה.[22] והרמ"א סובר דאין זו המשכה, דבעינן המשכה ע"ג קרקע, אלא הקולא היא משום דהוי ספיקא דרבנן, ולכן לא היקל אלא כשיש רוב מים שאינם שאובים.

והט"ז [ס"ק ה] נחלק לדינא על הרמ"א ולא התיר מדין ספיקא דרבנן לקולא, אלא דס"ל שיש סיבה לחוש שמא הגוי החליף המים להכי לא סמכינן להקל אף בדרבנן.

<u>רוב המצויים אצל מקוה מומחים הם</u>

מקור דברי הרמ"א שכתב שאם ידוע שישראל מילא את המקוה תלינן שהוא מומחה ועשאה בכשרות הוא בדברי המהרי"ק [שורש קטז].

ועיין דרכי תשובה [ס"ק לז] שהביא משו"ת בית יצחק ומשו"ת הרי בשמים ועוד אחרונים שכתבו שאין לסמוך על מקוה שאינו תחת השגחת בית הדין או הרב של העיר, ואין לטבול במקוה שעשה אדם פרטי שאין ידוע עליו שהוא בקי וזהיר בדיני מקואות דמצויים בזה הרבה מכשולים.

<u>סעיף ה</u>

מקור הדין שהים נחשב כמעין לטהר בזוחלין הוא במשנה במסכת מקואות [פ"ה מ"ד], ובמסכת פרה [פ"ח מ"ח]. וכתב הר"ש [מסכת פרה שם] שהטעם להא דהימים מטהרים בזוחלין הוא משום שדרך הנחלים לילך ולזחול אליהם וזה דרכם.

והחזו"א [קמא סי' ה ס"ק טו] תמה איך אמרינן שדרך הימים להיות זוחלין והרי הים אינו נחשב זוחל כלל, דאף שיש גלים הבאים ליבשה מ"מ הם חוזרים אל הים, וכה"ג אינו נחשב זחילה, כמבואר במשנה [מקואות פ"ז מ"ז] דמחט הנתונה על מעלות המערה

22. ולפי"ז דברי השו"ע דחוקים, דלא פירש דבריו כלל דאיירי ע"י המשכה.

יכול לטובלה ע"י שמוליך ומביא את המים ע"ג המחט. ולכאורה כוונת הר"ש לומר דכיון שהים נמצא תמיד בהילוך של הגלים לכן שייך ללמוד מזה שהים יטהר גם בזחילה, [וכגון בדין גל שנתלש המובא להלן בהמשך].[23]

<u>גל שנתלש</u>

בדין גל שנתלש נקט הרא"ש [הל' מקואות סי' יג] שהגל נחשב כזוחלים ואפ"ה הוא מטהר, דסתם משנה זו כר' יוסי שנקט שהים מטהר בזחילה, והובאו הדברים בביאור הגר"א [ס"ק כז].

והראב"ד [בפירושו למשנה עדיות פ"ה מ"ב] נקט שהמשנה הזו אזלא גם למ"ד שהים כמקוה ואינו מטהר בזוחלין, דמירי שהאדם והכלים עומדים במקום אשבורן, וכיון שהגל נתלש מהים שהוא מקום אשבורן והוא עתיד להשאר במקום האשבורן אליו נפל, אין זה נידון כזחילה.[24]

<u>בטעם הא דבעינן שיהיו בגל ארבעים סאה</u>

הראשונים הקשו למה בעינן שיהא בגל ארבעים סאה והרי מעין מטהר בכל שהוא, ונאמרו בזה כמה תירוצים:

א. ר"ת בספר הישר [שו"ת סי' מח] למד מכאן שמעיין צריך מ' סאה לטבילת אדם, ואה"נ דלכלים סגי בכל שהוא וכן הביא הרשב"א בתורת הבית [בית ז שער ז דף לא.].

ב. הט"ז [ס"ק ו] כתב דאף למאן דס"ל דמעין מטהר בכל שהוא גם לאדם, מ"מ כיון שצריך כל גוף האדם להתכסות במים, ושיעור מקוה הוא אמה על אמה ברום שלש אמות, מים שכל גופו של האדם עולה בהן, לכן נקטו שיעור זה דמ' סאה.

ג. הראב"ד בפירושו לעדיות [פ"ה מ"ב] כתב שהמשנה אזלא כהסוברים שהים נחשב כמקוה, ולכן בין לאדם ובין לכלים בעינן מ' סאה.[25] והא דאין הגל שנתלש פסול לטבול בו מטעם זוחלין כתב הראב"ד דאין כאן פסול זחילה כיון שהגל יצא ממקום אשבורן ובא למקום אשבורן.

ד. הש"ך [ס"ק כ] כתב דאף שיש לגל שנתלש דין מעין לטהר בזוחלין, מ"מ אין לו דין מעין לטהר בכ"ש אלא דין מקוה דבעי מן הדין מ' סאה, והטעם משום שהגל נתלש ואיננו מחובר למעין. וביאר החזו"א בדעת הש"ך [תנינא סי' ד ס"ק ג] שלענין שיעור ארבעים סאה אין לגל שנתלש חשיבות מעין כיון שאינו מחובר למעין, אך לענין דין זוחלין יש לגל הזה זחילת מעין, שהרי מכח תנועת גלי הים נתלש הגל, ואינו דומה למקוה שזחילתו היא קלקול והפסד בהקוות המים.[26]

ביאורים והערות

23. אך אין הילוך הגלים מחשיב את הים כזוחל ממש, כדחזינן בדעת ר"מ ור"י במשנה שנקטו שדין הים כמקוה ולא חששו לזחילה של המים.

24. ועיין חזו"א [תנינא סי' ט ס"ק א] שהביא שגם בספר האשכול [סי נ] מבואר דדרך גל שנתלש אתי אף להסוברים שהים כמקוה ואינו מטהר בזוחלין, דכח הדחיפה מחזיק את המים שלא יפוצו עד שינוחו על הארץ, וכאשר הוא עובר על האדם דרך מרוצתו חשיב כאשבורן, ועיי"ש בחזו"א מש"כ בזה.

25. גם בספר בעלי הנפש נקט הראב"ד שהמשנה דגל שנתלש אזלא גם למ"ד שהים כמקוה ולא כמעין, עיי"ש שכתב שהמשנה נכתבה לאחר שביטלו דין טבילת כלים ברביעית, ולכן נקטו שיש בגל מ' סאה אף משום כלים, דבמקוה בעינן מ' סאה מדרבנן.

26. ועיין בחידושי ר' חיים הלוי על הרמב"ם [פ"ט הל' ו] שהאריך לבאר דהא דמעין מטהר בכל שהוא הוא דין בעצם המעין, ולכן כל שנתלש הגל ואינו מחובר למעין [או לים שדינו כמעין] אין הוא מטהר בכ"ש ובעי מ' סאה אף לכלים. אך הא דמעין מטהר בזוחלין אינו דין במעין עצמו אלא דין במי המעין, ולכן גם כשנתלש הגל תורת מי מעין על מימיו.

[והגר"א בם"ק ו בליקוט כתב שאין דברי הש"ך ברורים].

אמנם עיין חזו"א [שם] שהקשה על הש"ך למה לא מנו במשנה [ריש מסכת מקואות] שבע מעלות במקואות דגל שנתלש דינו כמקוה להצריך מ' סאה אף לכלים, ודינו כמעין לטהר בזוחלין.

הצורך בכוונה להטהר

בגמ' חגיגה [דף יט.] וחולין [דף לא.] רצו להוכיח ממשנת גל שנתלש שטבילה לצורך אכילת חולין [וכן טבילת נדה להטהר לבעלה] לא בעו כוונה, ודחו דלעולם י"ל דבעי כוונה והכא מירי ביושב ומצפה שייתלש הגל ויבוא עליו ויטהרנו. והרמב"ם [פ"ט הי"ז] פסק דחולין לא בעו כוונה ולכן כתב שלענין חולין טהור אף כשאינו יושב ומצפה, משא"כ לענין תרומה או קודש בעינן יושב ומצפה.

אין טובלין בכיפין

בגמ' [חגיגה וחולין הנ"ל] הקשו דאי מירי ביושב ומצפה שיבוא הגל מאי קמ"ל הך מתניתין דגל. ותירצו דקמ"ל דלא גזרינן שמא יטעה לטבול בחרדלית של גשמים,[27] א"נ דלא גזרינן ראשין אטו כיפין, והיינו שאי אפשר לטבול בכיפת הגל הנמצאת באויר הואיל ואין מטבילין באויר רק בראש הגל שהגיע עתה לארץ. ופירש"י בחגיגה [דף יט. ד"ה שאין] וז"ל שלא אמרה תורה מקוה של אויר לטבילה עכ"ל.[28]

סעיף ו

גמ' ב"ב [דף סו.] אלא ר"א דדף וכו' עד ע"ב שאני התם דאיכא תורת כלי עליו בתלוש. תוס' [שם] ד"ה מכלל.

גמ' [ב"ק דף סז.] ושינוי השם שאינו חוזר לברייתו וכו' עד התם איכא תורת כלי עליו בתלוש.

משנה מקואות [פרק ה מ"א-מ"ה], פרק ו [מ"ב, מ"ה].

בנידון של טבילה בכלים מצינו כמה אופנים חלוקים:

א. טבילה בכלי כאשר הוא עומד בפני עצמו ואינו נתון בתוך מעין או מקוה וגם אינו מחובר למעין או למקוה, טבילה זו פסולה מן התורה, שהרי זהו מקוה שכולו שאוב, ובתוס' [ב"ב דף סו:] ובריא"ש הלכות מקואות [סי' א] מבואר דאף להסוברים שכולו שאוב כשר מן התורה מ"מ טבילה בתוך כלי פסולה מן התורה, והטעם משום דבעינן דומיא

ביאורים והערות

27. ועיין רש"י בחגיגה [שם ד"ה חרדלית] שכתב שני טעמים להא דחרדלית של גשמים פסולה:
א) משום שהחרדלית שוטפת במדרון והיא קטפרס, וקטפרס אינו אינו חיבור וממילא אין כאן מ' סאה במקום אחד.
ב) אף אם אינו קטפרס אין טובלין בו לפי שמי גשמים אינם מטהרים בזוחלין.

28. והרמב"ם [פ"ט הי"ח] כתב בטעם הא דאין טובלין בגל כשהוא באויר, וז"ל לפי שאין מטבילין בזוחלין קל וחומר באויר עכ"ל. והכ"מ האריך לתמוה על הרמב"ם, ונוטה לבאר שכוונתו לאסור מדרבנן גזירה אטו זוחלין. ובספר גידולי טהרה הביא את דברי הכ"מ שלהרמב"ם הוא מדרבנן, והלחם ושמלה [בלחם ס"ק לו] כתב שגם להרמב"ם הוא מדאורייתא.
והדברי חיים [הלכות מקואות סי' ז] כתב דכוונת הרמב"ם היא כמש"כ המפרשים דבעלמא אין טבילה אלא באשבורן, אך במעיינות הואיל ודרכן בזחילה וכך היא תולדתם לכן מטהרים גם בזוחלין, ועיקר קפידת הכתוב היא דכל סוג מים יטהר כדרכו.
ומעתה כתב הרמב"ם שפיר דאם מצינו שמקוה אינו מטהר בזוחלין אף שהמים זוחלין על הארץ משום שאין דרכן בזחילה, כ"ש שאין טובלין באויר, שאין דרך שום מים להיות באויר, ואפילו במעין שנתלש ממנו גל לאויר אין טובלין, ולפי"ז מסתבר שהוא פסול מהתורה.

דמעין שהוא בקרקע.[29]

ב. טבילה בכלי מנוקב, כשאינו מחובר למעין או למקוה מבואר דינו בשו"ע להלן [סעיף ז].

ג. טבילה בכלי הנמצא בתוך מקוה מבואר דינו להלן [סעיף ח וסעיף ט].

ובגמ' נדה [דף סו:] איתא אשה לא תעמוד ע"ג כלי חרס ותטבול, סבר ר"כ למימר טעמא מאי משום גזירת מרחצאות וכו', ומסקינן דהטעם משום דבעיתא, ונחלקו הראשונים בדין זה:

א. הרמב"ם [פ"א מקואות הי"א] והרא"ש הל' מקואות [סי' לב] נקטו דלמסקנא לא קיי"ל הך גזירה דמרחצאות, ומה שאסור לטבול ע"ג כלי חרס הוא משום ביעתותא.

ב. הראב"ד [בעלי הנפש שער הטבילה] והרשב"א [תורת הבית בית ז שער ז] והר"ן [שבועות דף ו: ד"ה גרסינן] נקטו דגם למסקנא יש גזירת מרחצאות, והיינו שלא תעמוד ע"ג כלי עץ המקבל טומאה מגבו, או אף ע"ג נסרים משופים הראויים למדרס ומקבלים טומאת מדרס, שמא יטעו לטבול במרחצאות של כלים [פירוש בתוך אמבטיאות וכדו' שהן כלי].[30] ומבואר בראב"ד שגזירה זו היא בין כשאדם טובל ובין כשטובל כלים.

והשו"ע לעיל [סי' קצח סעיף לא] פסק כהראב"ד.

<u>צינור שקבעו ולבסוף חקקו</u>

כתב הטור דגיגית שקבעה בארץ ונתמלאה מי גשמים אין טובלין בה, כיון שהיה שם כלי עליה קודם שקבעוה. ולמד מזה הש"ך [ס"ק כא] דאם קבע עץ או אבן ואח"כ חקקו ה"ז כשר, דלא חל בזה שם כלי.

ועיין פתחי תשובה [ס"ק ז] שהביא גדולי אחרונים שתמהו דהא בגמרא [בבא בתרא דף סו: וב"ק דף סז.] מבואר שלא הקלו אלא בשאיבה שהוא פסול דרבנן, אך בפסול דאורייתא אין להקל, כיון שמעיקר הדין קיי"ל כרבנן שתלוש ולבסוף חיברו הוי כתלוש וחל בזה שם כלי אף במחובר ומקבל טומאה, וא"כ אסור לטבול בכלי כזה מן התורה, וכן הקשה הגר"א [ס"ק לד].[31]

ומבואר בפת"ש שלענין מעשה נחלקו בדבר גדולי האחרונים:

א. המהרח"ש, [ח"ג סי' כא] הבאר יעקב והמרכבת המשנה נקטו למעשה כהטור והש"ך שקבעו ולבסוף חקקו כשר לטבול בתוכו. וכן האריך בשו"ת חתם סופר דמנהג העולם היה להקל, וכתב החת"ס דכן משמע ברמב"ם ובראי"ש וברשב"א ובאגודה.[32]

ביאורים והערות

29. כך מבואר בתוס' [ב"ב שם], ובגר"א [ס"ק כט] מביא תו"כ [פרשת שמיני] וז"ל אי בור יכול אף בור שבספינה ת"ל מעין, מה מעין שעיקרו בקרקע אף בור שעיקרו בקרקע ע"כ. ועיין בלחם ושמלה [שמלה ס"ק כג] שדייק מרש"י [חגיגה כא: ד"ה בכלי] שסובר שאין חסרון מצד עצם הכלי אלא מצד שהמים שאובין, אמנם אין בזה נפק"מ דהא רש"י סובר דכולו שאוב פסול מדאורייתא. [ועיי"ש שהוסיף דאף אם יעשה השקה מהכלי למקוה ולא יחשבו המים שאובין, מ"מ אם יפסיק את ההשקה יחזרו המים להיות שאובין שהרי הם נתונים בתוך כלי].

30. הראב"ד הביא ראיה דבכלי עץ גזרינן גזירת מרחצאות מהמשנה [מקואות פ"ה מ"ב] העבירה ע"ג ספסל ר' יוסי אומר הרי היא כמקוה ובלבד שלא יטביל ע"ג הספסל. ועיי"ש בר"ש שתמה דהא מטבילין כלי בתוך כלי כמבואר בפ"ו [מ"ב ומ"ה], וכתב הר"ש דגזרו בכלי מחובר שמא יעמוד במקום מוצא המעין וכל המים יפסלו בשאיבה, ולא גזרו בכלי תלוש.

31. ובגמ' [ב"ק דף סז.] לא תלו דין זה במח' ר"א ורבנן בתלוש ולבסוף חיברו אלא בדין שינוי השם, דאי שינוי השם שאינו חוזר לברייתו מילתא הוא [לדיני גזילה] ה"נ יחול שם כלי על בקעת עץ שחיברה לקרקע וחקק ממנה צינור, דמעיקרא קציצתא והשתא צינור, ויקבל הצינור טומאה, ואמרו בזה דשאני שאיבה שמדרבנן היא.

32. עיין חזו"א [מקואות תנינא סי' ב ס"ק יג] שגם מדבריו משמע להקל בזה, עיי"ש שכתב דבמשנה [פ"ד מ"ה] גבי שוקת שחיברה בסלע

ב. והנודע ביהודה [תנינא סי' קמב] ורע"א [שו"ת ח"א סי' לט] נקטו לחומרא כפשטות הגמרא, שלענין דינים דאורייתא אין להקל בקבעו ולבסוף חקקו. וע"ע בביאור הגר"א [ס"ק לד] שהניח דברי הרמ"א בצ"ע.

<u>מקוה העשוי בבנין ויש בו כלי במקום הוצאת המים</u>

עיין בדרכי תשובה [ס"ק מז] שהביא בשם הגאון ר' מאיר אריק זצ"ל שכתב, שאם הותקן במקום האביק שבמרחץ [פירוש מקום מוצא המים] ברזל שיש לו בית קיבול, יש להזהר שבזמן הטבילה לא תעמוד ע"ג האבן זה, מחמת הגזירה שהביא בשו"ת חת"ס [סי קצח] דאף באופן שהאביק הזה אינו מקבל טומאה משום שנעשה לשמש עם הקרקע, מ"מ אין לו תורת בנין רק תורת כלי שאינו מקבל טומאה [ולכן כתב החת"ס שהמים שבאביק הם שאובין].

<u>סעיף ז</u>

משנה מקואות פ"ד מ"ה.

הראשונים נחלקו בדין כלי שניקבו, אימתי כשר לעשותו מקוה ולטבול בתוכו:

א. הר"ש [פ"ד מ"ה] והרא"ש [סי' ח] למדו מהתוספתא שאם עשו בכלי נקב כל שהוא מלמטה, אין הכלי פוסל את המקוה מדין שאובין וגם שרי לטבול בכלי, ואפילו הנקב כמלוא מחט.

ואם הנקב מן הצד אין הוא מבטל שם כלי אלא בשני תנאים: א) שיהא גודל הנקב כשפופרת הנוד. ב) שהנקב יהא בסמוך לשולים באופן שהכלי אינו מקבל מים כלל למטה ממנו.[33]

ב. הרמב"ם כתב דבעינן שני תנאים: א) יעשה בכלי נקב המטהרו [בכלי חרס שיעורו כמוציא זית, ובכלי העשוי רק למשקין שיעורו בכונם משקה]. ב) גם יתן לו קצת צורת בנין ע"י שיקבע את הכלי בקרקע או ע"י שיסתום את הנקב בסיד עם צרורות שזוהי צורת בנין ולא צורת סתימת כלי.

ועיין ביאור הגר"א [ס"ק ל] שכתב עשר נפק"מ בין הר"ש והרא"ש לבין הרמב"ם.

ג. הטור כתב שצריך שיהא בנקב כשפופרת הנוד ולא חילק בין נקב למטה לנקב מן הצדדין, ותמה הב"י על הטור. ועיין ד"מ [ס"ק י] שהביא מתשובת הרא"ש דמשמע שלענין טבילה בתוך הכלי הזה בעינן לכתחילה שיהא נקוב כשפופרת הנוד [משא"כ לענין שלא יפסלו המים היוצאים מן הכלי את המקוה די בנקב כ"ש מלמטה]. ועיין בהגר"א שציין

ביאורים והערות

משמע שאם חיברה ולבסוף חקקה אינה נחשבת כלי גם לענין הא שאינה צריכה צמיד פתיל, [פירוש שאם היא נמצאת באהל המת ויש בתוכה אוכלין אין צריך צמיד פתיל כדי להציל על האוכלין מטומאת מת כדין כלי אלא די בנתינת נסר על השוקת כדין בנין], ונמצא שגם לגבי דינים דאורייתא נקטינן שקבעו ולבסוף חקקו לא הוי כלי. ועיי"ש בחזו"א שכתב לבאר שבמסקנת הגמ' [ב"ב סו:] שאמרו שאני התם דאית ליה תורת כלי בתלוש חזרו ממה שאמרו לפני כן שרק בדרבנן הקלו, אלא אף בדאורייתא נקטינן שאינו כלי.

33. וכתב הב"י דאפילו כלי עץ שאינו נטהר אלא כשעשו נקב גדול כמוציא רימון, מ"מ לענין שיתבטל ממנו שם כלי לטבול בו ושלא לפסול את המקוה מטעם שאובין הקלו דסגי בנקב כשפופרת הנוד, ולמד זאת הב"י מהמשנה [פ"ו מ"ה] דשידה ותיבה שבים טובלין בהן אם יש בהם נקב כשפוה"נ, אף שהם כלי עץ שאינם נטהרים אלא במוציא רימון. ורע"א תמה דא"כ נמצא שטובלים בכלי עץ המקבל טומאה, ובשו"ע [סי' קצח ס"ק לא] פסק כהראב"ד שא"א לטבול בכלי המקבל טומאה משום גזירת מרחצאות, והניח רע"א קושיא זו בצע"ג. [ולגבי הקושיא של הב"י משידה ותיבה שבים כתבו רע"א [שו"ת ח"א סי' מ] והשמלה [ס"ק כה] דהתם שהשידה בתוך הים אין צריך נקב המבטל שם כלי אלא די בעירוב מקואות, ואפילו כל הכלי שלם ורק בפתחו יש כשפוה"נ ה"ז מועיל להטביל בו, ולא חשיב כטובל בכלי אלא כטובל בים, משא"כ בנידון דידן שהכלי אינו בתוך ים או מקוה, בזה בעינן שיתבטל ממנו תורת כלי, ולהרמב"ם בעינן נקב המטהרו, ובכלי עץ היינו כמוציא רימון. גם הבית מאיר דן לומר דאפשר שבכלי עץ בעינן נקב כמוציא רימון כדי לבטלו מתורת כלי.

לתום' פסחים [דף קט:] שהצריכו שיעור כשפוה"נ גם מלמטה.

ד. הראב"ד [פ"ו ה"ד] כתב שאין להטביל בתוך כלי אלא אם הוא מחובר למקוה אחר בנקב כשפוה"נ, אך בכלי עצמו שאינו מחובר למקוה אין לטבול אף אם עשה בו נקב המטהרו. גם הב"י נסתפק בדעת הרא"ש בתשובה אולי ס"ל דבכל גווני אין לטבול בתוך הכלי. והגר"א [סוף ס"ק לא] כתב שהרבה פוסקים אוסרים לטבול בכלי. וע"ע בברכי יוסף [ס"ק ז] שהביא בשם הר"ר דוד קורינאלדי שאסר בכל תוקף לטבול בתוך הכלי שאינו מעורב למקוה אף אם עשו בו נקב כשפוה"נ.

<u>להלכה</u>: השו"ע בסעיף זה העתיק את דעת הרמב"ם דסגי בנקב המטהרו [ולא חילק כלל בין נקב מלמטה לנקב מן הצד], והוסיף השו"ע את התנאי הנוסף ברמב"ם שיעשה בו מעשה של דרך בנין, והרמ"א הביא די"א דבעינן כשפופרת הנוד.

ולהלן [סעיף מ], לענין נקב בכלי כדי שהמים שבתוכו לא יחשבו שאובין לפסול את המקוה, העתיק השו"ע רק את שיטת הר"ש והרא"ש, שמלמטה סגי בנקב כ"ש, ומן הצד כשפוה"נ ושלא יקבל מים מן הנקב ולמטה.

ועיין ש"ך [סוס"ק כג] שתמה על סתירת דברי השו"ע, שבסעיף זה משמע שלא התיר כלל בנקב כל שהוא מלמטה, ובסעיף מ התיר, וכתב הש"ך דאפשר שכאן כתב השו"ע דבריו ע"פ מש"כ שם [בסעיף מ] שלכתחילה אין לעשות מקוה ע"י נקב כל שהוא. אמנם הסדרי טהרה בספר שיורי טהרה כתב לחלק שכאן דאירי לענין לטבול בתוך הכלי לא סמך השו"ע על שיטת הר"ש אלא החמיר כהרמב"ם דבעינן נקב המטהרו, משא"כ בסעיף מ לענין לפסול המקוה מדין שאובין [שלדעת השו"ע אפילו כולו שאוב אינו אלא מדרבנן] היקל בנקב כ"ש מלמטה. וכן כתב רע"א בשו"ת [ח"א סי' מ] והבאר יעקב, והביאו בשו"ת חתם סופר [סי' ריז], וכתב החת"ס שאין לזוז מתירוץ זה.

ומדברי הגר"א [סוס"ק לא] משמע קצת שמצדד להחמיר לכתחילה כהראב"ד שלא לטבול כלל בתוך כלי אף אם הוא מנוקב, אם אינו מעורב למקוה כשפוה"נ.

<u>כלי שחיברו שכשהוא שלם ואח"כ עשה בו נקב</u>

עיין בבית יוסף שמבואר מדבריו שגם אם חיבר את הכלי לארץ כשהוא שלם ואח"כ עשה בו נקב ה"ז מועיל.[34] [והיינו כשלא חזר וסתמו, דאם חזר וסתמו מבואר דינו להלן בסמוך].

<u>כלי שניקבו ואח"כ חיברו וחזר וסתמו</u>

נתבאר לעיל [סעיף ו] שאם קבע בקעת על הקרקע ואח"כ חקקה אין בה שם כלי ואינה פוסלת את המקוה, וכאן מבואר דנקב כשפופרת הנוד מבטל מהכלי שם כלי. ודנו האחרונים בכלי שניקבו באופן שבטל ממנו תורת כלי ואח"כ חיברו לקרקע ושוב סתם את הנקב שבכלי, האם נימא דהוי כקבעו ולבסוף חקקו כיון שבשעת חיבורו לא היה בו תורת כלי, או דלא דמי, ונאמרו בזה כמה דיעות:

א. המרכבת המשנה [פרק ז הלכות מקואות] כתב בפשיטות להקל בזה.

ב. בשו"ת רע"א [ח"א סי' לט] הביא את דעת בעל הבית מאיר שפסל בזה, ודן רע"א לחלק בין שני מקרים:

ביאורים והערות

34. ועיי"ש בבית יוסף שסבר לומר בחד תירוצא שיהא נפק"מ לדינא בין ניקב ואח"כ חיבר לבין חיבר ואח"כ ניקב, שאם ניקב ואח"כ חיבר סגי בנקב המטהרו, ובכ"ח שיעורו כמוציא זית, ואם חיבר ואח"כ ניקב שיעורו בשפופרת הנוד, אך בשאר התירוצים לא חילק הב"י בין שני האופנים.

א) אם חיבר את הכלי בעודו שלם ואח"כ ניקבו ושוב חזר וסתמו, בזה מסתבר טפי להחמיר כיון שבשעת חיבורו נשאר בו שם כלי למרות החיבור, לכן אף שניקבו, מ"מ כשחזר וסתמו חזר להיות בגדר כלי מחובר.

ב) אך אם ניקב את הכלי ואח"כ חיברו, שמתחילת חיבורו לא נחשב כלי, בזה י"ל שאם אח"כ סתמו ה"ז כקבעו ולבסוף חקקו שלא היה לו שם כלי כלל במחובר.

ג) ודעת הב"מ [ובשו"ת רע"א שם] נראה שפסל בכל גווני, דכיון שכבר היה כלי, מעתה כשניקבו לא בטל ממנו לגמרי שם כלי רק הוי כלי פסול, וממילא גם כשחיברו בארץ הו"ל כלי פסול מחובר בארץ, וכשחזר וסתמו חזר להיות כלי גמור.

<u>כלי שניקבו ועשה בנקב ברזא</u>

עיין בנודע ביהודה [תנינא חיו"ד סי' קמב] שדן לומר שאם עשה נקב על מנת לסותמו בברזא, אין נקב זה מבטל תורת כלי, ואפילו בשעה שהברז פתוח נשאר בו תורת כלי. והביא ראיה לזה מדיני נטילת ידים [שו"ע או"ח סי' קנט ס"ה ומקורו בתשובת הרא"ש] שאפשר ליטול ידיו דרך הברזא, והרי בשעה שפותח את הברזא יש נקב בכלי וא"כ נימא שאין זהו נטילה מכלי, אלא מוכח שאף בשעה שהברז פתוח לא נתבטלה תורת כלי כיון שעומד להסגר.

ועיי"ש בפת"ש [ס"ק ז] שהביא שבשו"ת בית אפרים [סי' נג] חלק על הנוב"י, ודעתו דכל שעשה נקב בכלי נתבטלה מכאן תורת כלי אף אם היתה דעתו לחזור ולסותמו בסתימה גמורה.[35]

ובשו"ת משכנות יעקב [חיו"ד סוס"י מו] הביא מהגמ' [יומא] דבן קטין עשה יב דד לכיור, והיו חלק מהם בגובה הכיור וחלק מהם בתחתיתו ומשמע שבשעה שנפתח הברז התחתון היה אפשר לעשות קידוש ידים ורגלים גם מהעליון, ולא אמרינן שנתבטלה תורת כלי ממה שמעל הברז התחתון שנפתח, אלא מוכח דכל שעשוי לפתוח ולסגור לאו שם נקב עליו לבטלו מתורת כלי.

<u>סעיף ח</u>

מקור הדין שמעין המקלח לתוך כלי פסול הוא במשנה [פ"ה מקואות מ"א], וכן בתוספתא המובאת בר"ש [שם מ"ב]. ומבואר בתוספתא שטעם הפסול הוא משום שהמים הנכנסים לתוך הכלי נעשו שאובין וגם מחוץ לכלי נשארו בפיסולם.

<u>הטעם שאין המים נכשרים מכח חיבורם למעין</u>

ועיין בר"ש [פ"ה מ"ד] שהקשה למה יש כאן פסול שאובין, והרי כל המים מחוברים למעין וחיבור זה מכשיר אותם. ויש בזה כמה תירוצים:

א. הר"ש כתב דאה"נ שמן הדין החיבור למעין מכשיר את המים, אך היות והשוקת קבוע במקומה והמים נכנסים בה, גזרו לפוסלם מדין שאובין אטו מקרה שיקבעו שוקת במקום מוצא המים ולא יהא שם שיעור שפופרת הנוד.

ב. גם הרא"ש כתב שמן הדין אין כאן פסול שאובין, ורק משום גזירה פסלו את המים. אך בטעם הגזירה כתב הרא"ש שהוא משום שחששו שאם יכשירו את המים האלו, יכול לטעות ולטבול בכלי שיש בו מ' סאה בלי חיבור למעין.[36]

ביאורים והערות

35. ועיי"ש בשו"ת בית אפרים שחילק בין נקב שנעשה לצורך השימוש בכלי, כגון נקב שעומדים לעשות בו ברזא ולהוציא את המשקין דרכו, שנקב זה אינו מבטל את שם הכלי, לבין נקב שנעשה כדי לשבור את הכלי ולטהרו, אלא שעומדים לסותמו בסתימה גמורה או בסתימת ארעי כעין ברזא, אך אין נקב זה בא לשמש את הכלי ולהיותו פתח נוסף שלו, שנקב זה מטהרו, ולא יפסול את המקוה בשעה שהברז פתוח.

36. ורק היכא שהכלי כולו מוקף במי המעין או הים או המקוה, בזה לא גזרו כשהוא מחובר כשפוה"נ למים שבחוץ, משום שניכר שטובל

<u>טבילה במים שיצאו מחוץ לכלי</u>

עיין ב"י שהביא מחלוקת הראשונים:

א. הרמב"ם והרא"ש סוברים שגם המים שיצאו מן הכלי נשארו בפיסולם, וכפשטות לשון התוספתא דראשונים ראשונים נפסלו.

ב. הרשב"א בתשובה [ח"ג סי' רכו] סובר שאם המים עברו מהכלי ולחוץ כשרים הם [וזו כוונת לשון המשנה העבירו ע"ג שפה כל שהוא].[37]

<u>להלכה</u>: השו"ע לא הביא כלל את שיטת הרשב"א, ולא התיר את המים שמחוץ לכלי אלא אם חלק מהמים לא נכנסו כלל בכלי רק עברו על שפתו, דאותם מים נשאר עליהם דין מעין והם מכשירים את כל המים שחוץ לכלי.[38]

<u>טבילה בתוך כלי</u>

בר"ש [פ"ה מ"ד] איתא שאם הכלי תלוש ולא קבוע בקרקע והוא מחובר למעין כשפופרת הנוד טובלין גם בתוך הכלי, אך אם הכלי מחובר בקרקע גזרו שלא לטבול בו אף כשיש בו נקב כשפוה"נ.

וכן מבואר ברא"ש, לגבי מקרה שהמים מקיפים את הכלי מכל צד, דאז מהני חיבור כשפוה"נ להתיר לטבול אף בתוך הכלי, אך אם הכלי עומד בצד המקוה ואינו מוסיף במי המקוה גזרו בו.

אמנם בשו"ת הרשב"א [ח"ג סי' רכח הובא בב"י] נקט שאם יש בין מקור המעין לבין הכלי שיעור מ' סאה והכלי נקוב כשפוה"נ טובלין גם בתוך הכלי [אמנם במקרה שהכלי קבוע בקרקע סובר הרשב"א [בתורת הבית] דיש ע"ז גזירת מרחצאות, שאין לעמוד על גביו בשעת הטבילה וכן אין לטבול בתוכו, וכשיטת הראב"ד, וכן פסק השו"ע [סי' קצח סל"א והובאו הדברים לעיל סעיף ו]. ונמצא שהרשב"א היקל טפי בנידון טבילה בתוך כלי המחובר למעין בשיעור שפופרת הנוד.[39]

ביאורים והערות

במקוה ולא בכלי, וזה הדין המבואר להלן [פ"ו מ"ה].

37. וכתב הב"י שזו גם כוונת הר"ש בביאורו, אמנם כבר כתב מהר"י טאיטאסק שלא נראה ביאורו בדברי הר"ש. וגם בשיטת הרשב"א כתב המהר"י טאיטאסק לדחוק שלא נתכוין להכשיר את המים שמחוץ לכלי, אמנם הב"י נחלק עליו.

38. ואף שהמים שנשאבו לכלי מרובים מהמים שעברו על שפת הכלי ולא נשאבו, מ"מ כתב הש"ך [להלן ס"ק לג] שאין זה דומה למעין שריבה עליו שאובין [פ"א מ"ז] שאין טובלין בו בזוחלין רק באשבורן, דהכא כיון שגם המים שבתוך הכלי הם מי המעין וגם עתה המעין מקלח לתוכו והם מחוברים למעין, ולכן יש כח במי המעין המועטין להחזיר את כל המים לדין מי מעין ומטהרין גם בזוחלין.

ובעיקר דין זה של העבירו ע"ג שפת הכלי עיין בשמלה [ס"ק לא] שהביא שהאחרונים תמהו מהדין המבואר להלן [סעיף יב] דמעין שהעבירו ע"ג ספסל דינו מעתה כמקוה, ומאי שנא שפת הכלי מהספסל. וכתב השמלה ליישב זאת ע"פ דברי הב"ח [סי"ז] שנקט לשון "אצל שפת הכלי" והיינו שלא העבירו ע"ג השפה ממש אלא אצלה ע"ג קרקע, וכעי"ז בכ"מ [פ"א הי"א]. ולשון זו של הב"ח הובאה גם בש"ך [להלן ס"ק לה] [אך הב"ח והש"ך לא הדגישו שכוונתם בדוקא אצל הכלי ולא ע"ג שפתו].

39. וכתב מהר"י טאיטאסק [מובא בב"י בסעיף זה] שמחלוקת זו בין הרשב"א לרא"ש מבוארת להדיא בדברינו בענין שוקת יהוא [פרק ד מ"ה], שהיו טובלין בתוך השוקת ע"י נקב כשפוה"נ, שהרא"ש כתב ששוקת יהוא לא היתה כלי, [שאם היתה כלי הרי גזרו בזה אטו טבילה בכלי כשאינו מחובר למקוה], והרשב"א כתב [בתשובה הנ"ל] ששוקת יהוא היתה כלי ואעפ"כ טובלין בתוכה אם היא מחוברת כשפוה"נ למעין.

סעיף ט

מקור הדין שטובלין כלי בתוך כלי הוא במשנה [מקואות פ"ו מ"ב] דלי שהוא מלא כלים והטבילם הרי אלו טהורים ואם לא טבל אין המים מעורבים עד שיהיו מעורבין כשפופרת הנוד. ופירשו בגמ' [חגיגה דף כב.] דמש"כ "ואם לא טבל" הכוונה ואם אינו צריך להטבילו.

ומבואר דיש חילוק בין היכי דטובל ומטהר גם את הכלי החיצון, ובין היכי דהכלי החיצון טהור ואינו טובלו אלא כדי לטהר את הכלים שבתוכו.

חילוק נוסף נתבאר בתוספתא המובאת בר"ש [פ"ו מ"ה] קומקום שהוא מלא כלים והשיקו למקוה אע"פ שפיו צר כל שהוא כלים שבתוכו טהורים, הטהו על צידו עד שיהא בפיו כשפופרת הנוד. וביארו הר"ש והרשב"א [בתורת האדם] שהתנא מחלק בין אם הכלי עומד ופיו כלפי מעלה והמים צפים על גביו, שבזה טהורים הכלים אף אם פי הכלי החיצון צר, ואם היטה את הכלי החיצון על צידו בעינן נקב כשפוה"נ.

ונחלקו הראשונים בדין זה:

א. הרמב"ם [פ"ג הכ"ו] פירש דמה שהקלו בתוספתא דכאשר הכלי החיצון כלפי מעלה די בפתח כל שהוא קאי על מקרה שהכלי החיצון טמא, אבל אם הוא טהור אין הכלים שבתוכו נטהרים אלא אם יש בפיו כשפוה"נ. וגם כשהכלי החיצון טמא לא הקלו אלא כשפיו כלפי מעלה, משא"כ אם הטהו על צידו, דאז בעינן נקב כשפוה"נ.

ב. הר"ש[40] [מסכת טהרות פ"ח מ"ט] והרשב"א [בתורת הבית מובא בב"י על סעיף ח] פירשו דהתוספתא שחילקה בין פי הכלי החיצון כלפי מעלה לבין הטהו על צידו איירי כשהכלי החיצון טהור, ולפי"ז נמצא שהם חולקים על הרמב"ם בתרתי:

א) כשהכלי החיצון טהור ופיו כלפי מעלה לפי הרמב"ם אין הכלים שבתוכו נטהרים אלא עם יש בפיו כשפוה"נ, ולפי הר"ש והרשב"א די בפתח כל שהוא כיון שהמים צפין על גביו.

ב) כאשר הכלי החיצון טמא והטהו על צידו וטבלו, באופן זה לפי הרמב"ם אין הכלים הפנימיים נטהרים אלא אם יש בפי הכלי כשפוה"נ, ולפי הר"ש והרשב"א די בפתח כל שהוא דאמרינן בזה דמיגו דסלקא טבילה לכלי החיצון סלקא נמי לכלים הפנימיים.[41]

ביאורים והערות

40. והב"י כתב שהר"ש כתב כדברי הרמב"ם, אך בגידולי טהרה [סי' יג] ובשמלה [ס"ק לג] ובחזו"א [תנינא סי' ג ס"ק ג] ציינו לר"ש במסכת טהרות שמבואר שפירש דהתוספתא איירי כשהכלי החיצון טהור.

41. הנפק"מ השנייה שכתבנו מבוארת בשו"ע, דאף כשהכלי החיצון טמא וטובלו מ"מ אין הכלים שבתוכם נטהרים אם הטהו על צידו ואין בפיו כשפוה"נ, וכן מבואר בש"ך [ס"ק כח]. ועיי"ש [בש"ך] שפירש את טעם החילוק בין פיו למעלה לבין הטהו על צידו, והדברים צ"ב וכבר כתב החזו"א [תנינא סי' ג ס"ק ג] שדברי הש"ך לא התפרשו. וכתב החזו"א דאפשר שהרמב"ם פירש "הטהו על צידו" שלא טבל כלל את הכלי החיצון רק הטהו על צידו עד שהושקו המים שבו למי המקוה, שבזה הצריכו שיהא בפיו כשפוה"נ [וכך פי' גם בתוס' רי"ד חגיגה דף כב], אך כשטובל את החיצון אפשר שהרמב"ם מודה דהכל טהור בפתח כל שהוא, משום מיגו דסלקא טבילה לחיצון סלקא נמי לכלים הפנימיים. וכתב החזו"א דאפשר שיש להקל בזה לדינא כהר"ש והרמב"ם דכשהכלי החיצון טמא וטובלו סגי בפתח כ"ש בכל גווני, כיון שלא נתפרש שהרמב"ם חולק בזה.

בדברי הט"ז ס"ק יז

עיין ט"ז שהביא את הגמ' [חגיגה דף כב.] דכשהכלי החיצון טמא אמרינן דמיגו דסלקא טבילה לכוליה גופיה דמנא, סלקא להו נמי לכלים דאית ביה. ופירש"י [ד"ה מיגו] "דכטומאתו כן טהרתו", ופירש הט"ז הכוונה, דכשם שהטומאה נכנסה לכלי דרך פתחו ה"נ נכנסת הטהרה דרך שם. וחידוש הוא לומר שהטומאה נכנסת לכלי דרך פתחו, דהא הכלים מקבלים טומאה גם מגבם, ולמה נימא שהטומאה נכנסת דרך הפתח. [רק בכלי חרס שאינם מקבלים טומאה מגבם אמרו חז"ל שהטומאה מקדמת לפתחם, והכא לא איירי בכלי חרס שהרי אין להם טהרה במקוה].

טעם הפסול בכלי חיצון שאין בפיו כשפופרת הנוד

(א) כתב התום' רי"ד [חגיגה דף כב.] דכאשר אין בפי הכלי החיצון כשפופרת הנוד [והוא כלי טהור שאינו נטבל עתה] אין הכלים הפנימיים נטהרים, משום שהמים הנכנסים לתוך הכלי נעשו שאובין. [ונמצא בזה חידוש דאף שעדיין לא העלה את הכלי מהמים ולא תלש את המים שבתוכו, אפ"ה חשיבי שאובין].[42]

ולפי"ז נמצא דכאשר טובל את הכלי [שאין בפיו כשפוה"נ] אנו דנים את כניסת המים לתוכו כחלק מפעולת הטהרה, ולא כשאיבה בכלי, משא"כ כשאינו טובלו ה"ז כמים הנכנסים לכלי ואינם מעורבין כשפוה"נ והוו שאובין.

(ב) וברשב"א [שער המים המובא להלן בסמוך] משמע שטעם הפסול משום שאין חיבור בין המים שבכלי לבין המקוה, והוי כאילו טבל במים מועטים שמחוץ למקוה ואין שיעור מ' סאה.

השלמה לארבעים סאה ע"י המים שבכלי

הבית יוסף [לעיל סעיף ח] הביא את דברי הרשב"א [שער המים שער ג] בענין טבילה בתוך כלי הנמצא במקוה, וכתב הרשב"א כמה אופנים:

(א) מחובר כשפופרת הנוד, אפילו כל הכלי שלם ורק בפיו יש שיעור זה.

(ב) היה הכלי יושב על שוליו והמים צפין על גביו טובלין בו אף כשאין בפיו כשפוה"נ. וסיים הרשב"א דברים אלו שאמרנו בשהיה במקוה ארבעים סאה מלבד המים שבכלי, פחות מכן לא יטבול שאין המים שבכלי מחוברים למים שבמקוה, עכ"ל. ומבואר בדבריו שהמים שבתוך הכלי אינם משלימים לארבעים סאה.[43]

ובדברי מהר"י טאיטסאק המובאים בב"י [בהמשך הדברים] מבואר דס"ל שדי בכך שיש מ' סאה בצירוף המים שבכלי.

וע"ע חזו"א [תנינא סי' ג ס"ק ב] שתמה על הרשב"א מהתוספתא המובאת בר"ש [פ"ז מ"א] דמקוה שאין בו מ' סאה יכול להביא טיט הנירוק [שדינו כמים, אך אינו פוסל את המקוה מדין ג לוגין מים שאובין] ומשיקו למקוה ויורד וטובל, ומבואר שהטיט הנירוק הנמצא בעריבה משלים לשיעור מקוה. וסיים החזו"א דלולי דברי הרשב"א היה מקום לומר דמים שבכלים משלימים עד רובא.

ביאורים והערות

42. החזו"א [תנינא סי' ג ס"ק ג] נקט בפשיטות שכל זמן שלא העלה את הכלי מהמים אין בה פסול שאובין.
עוד יש להוסיף דדברי התורי"ד שהפסול הוא מדין שאובין אינם כשיטת הרשב"א [בשער המים שער י] שנפסק להלכה בשו"ע [להלן סעיף נג], וברמ"א שכתב [שם] דראוי להחמיר, שמים שאובין נכשרים בהשקה כל דהו כחוט השערה, וא"צ שיעור שפופרת הנוד, והטעם משום ששאובין דרבנן.

43. ואם היה הרשב"א כותב זאת רק לגבי מקרה שאין בפי הכלי כשפופרת הנוד, כגון כשפיו כלפי מעלה והמים צפין על גביו, הוה ניחא טפי, אך מלשון הרשב"א משמע דקאי גם על מקרה שיש בפי הכלי כשפופרת הנוד ואפ"ה כתב שאין המים שבכלי משלימים לשיעור מ' סאה.

<u>טבילת כלים הניקחים מן הגוי</u>

כתב בספר גידולי טהרה [סי' יג] דנראה שנפק"מ בסעיף זה לענין טבילת כלים הניקחים מן הגוי, שאם טובל בתוך כלי יהא חילוק בין אם טובל את הכלי החיצון או אינו טובלו ובין אם יש בפיו כשפופרת הנוד או אין.

והוסיף דמסתבר דמה דאמרינן שאם טובל גם את החיצון אמרינן מיגו ונטבל גם הפנימי היינו כששני הכלים שווים בדרגת חיובם, ששניהם טעונים טבילה מן התורה או מדרבנן [וכ"ש אם החיצון טעון טבילה מהתורה והפנימי מדרבנן] אבל באופן שהחיצון הוא כלי זכוכית הטעון טבילה מדרבנן, והפנימי הוא כלי מתכת הטעון טבילה מהתורה, נמצא שלגבי החיוב מהתורה של הפנימי ה"ז כאילו החיצון אינו כלי הטעון טבילה, ובעינן שיהא כשפופרת הנוד, וכ"כ גם הטורי אבן [חגיגה דף כב.].

<u>כלים הנתונים בסל או בשק</u>

כתב הרמ"א דמותר לטבול כלים בסל או בשק, דכיון שאינו מחזיק מים כלל ה"ז עדיף טפי מניקב כשפופרת הנוד, כן כתב הר"ש [בפ"ו מ"ה] וגם הרמב"ם [בפיהמ"ש שם].

ועיין להלן [סעיף נב] שהשו"ע הביא את דברי הראבי"ה [המובאים במרדכי שבועות סי' תשמו] שאפשר לצרף נקבים דקים אם ביחד יש בהן כשפופרת הנוד, ולמד זאת הראבי"ה מהמשנה הנ"ל שאפשר לטבול בשק ובקופה. ולכאורה זה חולק על ביאור הר"ש שנקט שק וקופה אינם פוסלים כיון שאינם מחזיקים מים, ולא משום שמצרפין את הנקבים לשיעור שפוה"נ. [ולהלן (סעיף נב) יתבאר בע"ה שבשו"ת חכם צבי חלק על הראבי"ה ונקט דאין מצרפין כמה נקבים לשיעור שפופרת הנוד].

<u>סעיף י</u>

מקור הדין במשנה [פ"ה מ"א] דמעין שהעבירו ע"ג בריכה והפסיקו הרי הוא כמקוה, ואם חזר והמשיכו פסול לזבים ולמצורעים עד שידע שיצאו הראשונים [ומשמע דחוזר בו כל דין מעין ורק דין מים חיים בטל ממנו].

והמפרשים נחלקו בביאור משנה זו בשני נושאים עיקריים.

(א) האם מיירי בבריכה ריקנית שהמשיך לתוכה עתה את המעין, או דמיירי בבריכה שיש בה מים [מי גשמים או אף מים שאובין].

א) הרמב"ם [פ"ט ה"ט] כתב שהיו מי המעין נמשכין לתוך בריכה שהיא מלאה מים ונקוין שם, ופירש המהרי"ק [סוף שורש קנו] דלהרמב"ם מיירי שכבר היו מים בבריכה, וגם מלשון הטור משמע שכבר היו מים בבריכה.

לפי שיטה זו נסתפק הב"י אולי רק באופן זה שהבריכה כבר מלאה במים נאמר הדין שאם הפסיק את חיבור המעין למקור דינו כמקוה, משא"כ בבריכה ריקה דאפשר שכיון שכל המים שבבריכה הם מי מעין אולי נשאר בהם דין מעין אף שהפסיקו.[44]

ב) הראב"ד [בספר בעלי הנפש, מובא בב"י] פירש דמיירי בבריכה ריקה, ואף על פי כן אם הפסיק את החיבור בטלה תורת המעין, וכן כתב הריב"ש [סי' רצב] בשם התוספות.[45] וכן הוא ברשב"א בתורת הבית [שער המים שער יא], ובתוס' בכורות [דף נה:].

<u>להלכה</u>: הש"ך [ס"ק ל] מסיק שגם בבריכה ריקנית מחמירין אם הפסיק את החיבור למעין, דמעתה אין דינו כמעין אלא כמקוה.

ביאורים והערות

44. הב"י כתב את ספיקו בדעת הר"ש והרא"ש. ולגבי שיטת הרמב"ם הביא שהמהרי"ק נקט שבבריכה ריקה נשאר בכל גווני דין מעין, ומהרמב"ם [בפירוש המשנה] משמע איפכא, שאף בבריכה ריקה בטל דין מעין משעה שהפסיק את המים.

45. גם החזו"א [תנינא סי' ב ס"ק יד] כתב דנראה שמיירי בבריכה ריקנית, ודחק כן בלשון הר"ש.

(ב) עוד נחלקו הראשונים בביאור הלשון "והפסיקו":
א) הרמב"ם [פ"ט ה"ט] מפרש שהפסיק את הילוך המעין מהבריכה ואילך אלא נקוו המים בבריכה.
ב) הר"ש והרא"ש והראב"ד והרשב"א פירשו שהפסיק את החיבור של המים אל מקור המעין.

השו"ע הביא רק את דעת הר"ש והרא"ש, ולא הביא כלל את פירוש הרמב"ם. [אמנם הלחם ושמלה (בלחם ס"ק נו) כתב להחמיר כהרמב"ם, וכן כתב בדרכי תשובה (ס"ק עד)].

עיין חזו"א [תנינא סי' ג ס"ק א] שנסתפק מה השיעור של החיבור למעין שעדיין יהא בזה דין מעין, האם סגי בכל שהוא או דבעינן כשפופרת הנוד. ועיי"ש שנטה להצריך כשפוה"נ ולמד כן מהר"ש [פ"ה מ"ב].[46]

<u>בדברי ה h"ז ס"ק יט</u>

שיטת הט"ז נתבארה לעיל [סעיף ב על הט"ז ס"ק יא], ועיי"ש שרוב הפוסקים לא נקטו כדבריו אלא סוברים שאם רבו שאובין או נוטפין על מי המעין אין המעין מטהר בזוחלין.

<u>בדברי הש"ך ס"ק כט</u>

בעיקר הדין של מעין שהמשיכו לבריכת מים משמע בש"ך דאף כשיש בבריכה מים מ"מ מכח המעין יש לה כל דין מעין. ועיין ש"ך [לקמן ס"ק לב] שכתב דמירי שרבו מי המעין על המים שקדמו להם בבריכה.[47]

<u>ביאור דברי הש"ך ס"ק ל</u>

הש"ך [ס"ק ל] מביא את דברי המהרי"ק שנקט שמעין שהומשך לבריכה ריקנית שהופסק חיבורו למקור המעין, אם המים עדיין זוחלין ולא נקוו באשבורן נשאר להם דין מעין. והביא המהרי"ק ראיה לזה מגל שנתלש דמטהר את האדם אף שהוא זוחל, ואף שאינו מחובר אל הים.
והש"ך חולק וסובר דכל שפסק חמחובר למעין אין המים מטהרין בזוחלין אלא באשבורן, וגל שנתלש שאני שנתלש מעצמו מן הים וכח חיותו רב, וכן דרך זחילתו אף שנתלש.
המהרי"ק הביא עוד ראיה לדבריו והיא שייכת לסעיפים נ ונה דלקמן, והש"ך נחלק על ראיה זו, והבאנו הדברים בהערה.[48]

ביאורים והערות

46. ויש לעיין בראיה של החזו"א מהר"ש די"ל שהר"ש הצריך שיעור שפוה"נ כדי לטהר שאובין, אך כשאין נידון של שאובין ואנו מצריכין רק חיבור למעין אולי יהא די בחיבור כל שהוא.

47. ובספר דברי חיים [ס"ק י] הקשה על הש"ך דאף כשרבו הזוחלין מ"מ איך נכשר המקום של הבריכה שבה המים שאינם מהמעין, והרי לעיל [ס"ק יא] נקט הש"ך כהמהרי"ק שגם ברבו מי מעין על מי גשמים מותר לטבול רק במקום שבו היה המעין מהלך מתחילה, ולא במקום שנתרחבה לאחר שירדו מי גשמים לתוכו, וכ"ש שלא לטבול בבריכה עצמה. ובשו"ת מהרש"ם [ח"א סי' ב] כתב לתרץ דבציור של המהרי"ק נגרע כחם של מי המעין משום שהם נתערבו במי הגשמים, משא"כ הכא שמי המעין עומדים בפני עצמם, בזה ס"ל לש"ך שהם הופכים את כל מי הבריכה להיות כמי מעין.

48. המהרי"ק הביא את המשנה [פ"ו מ"ג] לענין שלש מקואות שבכל אחת עשרים סאה, ואחד המקואות שאוב, דאיתא במשנה דאם ירדו שלשה וטבלו בג' מקומות ומכח הטבילה תפחו המים ונתחברו המקואות, שלשתם טהורים אם השאוב מן הצד, דשני המקואות שאינם שאובים מתחברים ע"י המים העולים למעלה ויש כאן ארבעים סאה כשרים, וממילא גם המקוה השאוב מתחבר. והקשה המהרי"ק דלפי

סעיף יא

מקור הדין שמי המעין מטהרין את השאובין אף שהשאובין מרובים מהם, הוא בדברי הרשב"א [תורת הבית, שער המים סוף שער יא]. וכבר נתבאר במשנה [פ"א מ"ז] דמעין שריבה עליו מים שאובין מכשיר את כל השאובין שנזרעו בתוכו, וה"נ המעין הבא על השאובין מכשירם לטבול בהן.

אמנם, כשם שנתבאר במשנה הנ"ל שאין המעין הנ"ל [שרבו עליו השאובין] מטהר בזוחלין אלא באשבורן, ה"נ לא יטהרו מי הבור אלא באשבורן ולא בזוחלין, וכך כתב הרמ"א.[49]

האם מירי במעין שיש בו ארבעים סאה

השו"ע כתב בסתמא שמי המעין מועטין מטהרין את השאובין, ומשמע שזה גם כשאין במי המעין ארבעים סאה, וכך מוכח מדברי הרשב"א [בשער המים שהוא מקור הדין של השו"ע], וכן כתב הש"ך [להלן ס"ק נה].[50]

אמנם הלחם ושמלה [בשמלה ס"ק לז] כתב שנידון זה תלוי במחלוקת השו"ע והרמ"א, שהשו"ע [להלן סעיף טו] נקט שמעין אינו נפסל בשאובין אף כשאין בו ארבעים סאה, והרמ"א [להלן סעיף מ] כתב דלכתחילה יש לחוש לשיטת המרדכי בשם השאילתות [מרדכי שבועות סי' תשמה] שגם מעין נפסל בשאובין אם אין בו ארבעים סאה.[51]

ביאורים והערות

שיטת המרדכי [המובאת בסעיף ג] הסוברת שמקוה שהמים העליונים שלו זוחלים נפסלו כל מי המקוה, א"כ ה"נ נימא שהמים שתפחו למעלה הם זוחלים וממילא כל המקואות פסולות מדין זוחלין. אלא מוכח מזה שהמרדכי יעמיד את המקואות האלו במי מעין, ואף שנפסקו מחיבורם למעין מ"מ נשאר בהם דין מי מעין שמטהרים גם בזוחלים. [וקצ"ע דכאן משמע שהמהרי"ק נותן למים אלו שנפסקו חיבורם למעין דין מי מעין אף שהם נקוים במקואות ופסקה זחילתם, ואילו בתחילת דבריו לא הכשיר המהרי"ק מים אלו שנפסקו חיבורם למעין אלא כל זמן שנמשכת הזחילה שלהם, אך אם נקוו באשבורן וגם נפסק חיבורם פסק מהם דין מעין, וצ"ע]. והש"ך דחה ראיה זו די"ל דהנך מקואות היו מעיינות, ולכן אין בהן פסול זוחלין, ועוד כתב דהעיקר בביאור המשנה הנ"ל כהריב"ש [סי' רצב] שכתב דהמים שתפחו מחמת הטבילה וסופן לחזור למקוה כשיצאו הטובלים לא חשיבי זוחלין כלל.

49. והט"ז [ס"ק כט] כתב שמטהר גם בזוחלין, ואזיל לשיטתו [לעיל ס"ק ג] שגם ברבו נוטפין על הזוחלין דין הכל לטהר אף בזוחלין [אי לאו החשש שמא יטבול בנוטפין דקטפרס].

50. והיינו דאף שנקטינן להלכה [לעיל סעיף א] דלטבילת אדם גם במעין בעינן ארבעים סאה, מ"מ מתוך שלטבילת כלים סגי בכל שהוא לכן אמרינן שיש כאן שם מעין לטהר השאובין שיהיו כשרים אף לטבילת אדם, ועיין ר"ש [פ"ה מ"ב] שנסתפק בנקודה זו, אם שייך לומר שמתוך שלענין כלים ה"ז מעין כשר לכן יטהר את השאובין אף לטבילת אדם, או דרק לטבילת כלים יועיל המעין כל שהוא לטהר את השאובין, משא"כ לטבילת אדם אפשר דבעינן מעין של מ' סאה. [ועיי"ש שכתב שהוא דבר תימה שמים שאובין אלו ייטהרו למחצה רק לכלים ולא לאדם].

51. והיינו שלא יוכל אדם לטבול בו, אך לענין טבילת כלים טמאים גם מעין שאין בו מ"ס הוי מעין גמור וממילא מטהר הוא כל שאובין שיבואו עליו.

ויש ליתן את הדעת שיש כאן שני נידונים חלוקים: א) האם מעין כל שהוא שאין בו מ' סאה מטהר שאובין אף לטבילת אדם [כשיש בהן מ' סאה], או דבעינן דוקא מ' סאה במעין, דאל"ה אין הוא מטהר את השאובין לטבילת אדם רק לטבילת כלים. ב) את"ל שאינו מטהר את השאובין כיון שאין בו מ"ס, האם תיקונו בזה שג' לוגין יפסלו את המעין, ונפק"מ שאף אם עתה יתרבו מימיו למ' סאה ישאר בפסולם. ופשוט דלהסוברים דמעין נפסל בשאובין לטבילת אדם, כל שכן שמעין שאין בו מ' סאה אינו מטהר שאובין שבבור ובבריכה לטבילת אדם, אך להסוברים שמעין אינו נפסל בשאובין עדיין יש לדון אם מעין שאין בו מ"ס יטהר שאובין לטבילת אדם, די"ל דנהי דלא גזרו בו שג לוגין יפסלוהו, מ"מ אפשר שאם אין בו מ"ס אין הוא מטהר את השאובין.

[ומאידך גיסא להסוברים דמעין כשר מטהר בכל שהוא גם לטבילת אדם, פשוט דמטהר הוא שאובין גם בכל שהוא, וכל שכן שאינו נפסל בשאובין].

שאלות לחזרה

יו"ד הלכות מקוואות סי' רא סעיף א - יא

מיוסדות על טור וב"י, שו"ע ט"ז וש"ך, נקוה"כ רעק"א ופתחי תשובה

<u>סעיף א</u>

א. שיערו חכמים שיעור מקוה מ' סאה;
1) האם שיעור מ' סאה הוא מדרבנן או ילפינן מן התורה, ומנין?
2) האם יש שיעור לגובה ורוחב המקוה?
3) כמה צריך להיות שיעור המקוה בתשבורת?
4) באיזה אמות משערינן לשיעור מקוה?
5) כמה צריך להיות חסר ממ' סאה כדי שהמקוה תיפסל?

ב. האם נדה או זבה צריכות שיטבלו במים חיים דוקא, ומה הטעם?

ג. 1) פרט דעות הראשונים בדין מעין האם מטהר אדם בכל שהוא או במים שכל גופו עולה בהן או שצריכים מ' סאה, ומהן ראיותיהם?
2) לדעת המחמירים במעין שצריכים מ' סאה, מעין שמימיו משוכים ואין לו מ' סאה במקום אחד, האם כל המים מתחילתן ועד סופן מצטרפים לשיעור מ' סאה?
3) מה הפי' בדרשת חז"ל 'מה מעיין בידי שמים', האם חפירת הקרקע או התהוות המים, ואיזה נפק"מ יש לפי זה להלכה?

ד. 1) כמה צריך שיהיה גודל בור המקוה שטובלת בו?
2) מים היוצאים חוץ לבור הטבילה ע"י טבילת האדם, האם נחשב עי"ז לזוחלין, כשחוזרים המים אח"כ וכשאין חוזרים?

<u>סעיף ב</u>

ה. בדין טבילה בנהרות;
1) באר דעות הראשונים האם מותר לטבול בנהרות כל השנה?
2) מה טעם פלוגתתם?
3) לשיטות האוסרות לטבול כל השנה, האם מותר לטבול באלול, בתשרי, בחשון, ומה הטעם?
4) מהי דעת מהר"מ מרוטנבורג בדין טבילה בנהרות?

ו. 1) מקום שהיתה שם זחילה של נהר קודם לכן, האם חיישינן שם לריבוי נוטפים על זוחלין?
2) באר כוונת התוספתא במה שכתב שמעין שמימיו מועטים וריבה עליו והרחיבו מטהר באשבורן וכו', האם כוונתו אריבה בגומת המעין או ריבה בהמשך הנהר?

ז. מי מעיין מטהרים אף בזוחלין. ואם היו הזוחלים מן המעיין מתערבים עם הנוטפים הרי הכל כמעיין לכל דבר [שו"ע].
1) האם דוקא כשהזוחלים רוב או אפי' שוה בשוה או אפי' כשרבו הנוטפים?
2) והאם זה גם במקומות שלא היה הנהר הולך בהן מתחילתו?

ח. פסק המחבר: אם רבו הנוטפים על הזוחלין אינו מטהר בזוחלין אלא באשבורן;
1) מה הטעם שהנוטפים אינם מתכשרים בזריעה כמו מים שאובים במקוה שיש לה כבר מ' סאה?
2) במעיין משוך האם חיישינן לריבוי נוטפים, והאם מותר לטבול שם, ומה הטעם?

ט. 1) איך פסק המחבר בדין לטבול בנהר?
2) ומה הדין לשיטתו אם היה גומא ונתמלאה מגשמים ונזחלו לתוכה גם מבין ההרים?
3) אלו דעות הביא הרמ"א בדין לטבול בנהר, ואיך כתב לנהוג, כשיש מקוה וכשאין מקוה?
4) ומה הדין לטבול בנהר המתהוה לגמרי ע"י גשמים, וכשאין גשמים הוא פוסק לגמרי?

<u>סעיף ג</u>

י. 1) פסול זחילה בנוטפים האם הוא מן התורה?
2) פסול שאובים - כולו או מיעוטו - האם הוא מן התורה או מדרבנן?
3) מה הנפק"מ להלכה אם פסול שאובים מן התורה או מדרבנן?
4) לדעות שהוא מן התורה, מנלן ומדוע?
5) לדעות שהוא מדרבנן, מה טעם אסרוהו רבנן?
6) ואיך פסק הרמ"א בדין זה?

<u>סעיף ד</u>

יא. מקוה של עכו"ם שמשכירה לישראל ומקבל ממנו שכר, אם אפשר להאמין לגוי או שיש לחשוש שמילאוה במים שאובים;
1) מהי דעת הטור?
2) מהי דעת הרא"ש - להבנת הב"י ולהבנת הט"ז?

יב. 1) איך פסק המחבר בשו"ע?
2) אלו טעמים למדנו לדעת המחבר, ומה הנפק"מ ביניהם?
3) איך פסקו הט"ז, והש"ך בשם הב"ח?
4) והאם יש נפק"מ בין אם העכו"ם נהנה מחליפי המים או לא?

יג. מקוה שהיתה חסרה לפנינו ובא ומצאה מלאה, האם יש להחמיר או אפשר להקל;
1) אם כבר היתה רובה בהכשר, שהיו בה כ"א סאין?
2) אם לא היה רובה בהכשר - כשיש לחוש שעכו"ם מילאוה, או כשידוע שישראל מילאוה?
3) ומה הדין אם הישראל בפנינו ואומר שבהכשר מילאוה, ומה הטעם?
4) ומה הדין אם העכו"ם אומרים בהיפך מהישראל האם סומכין עליהם?

<u>סעיף ה</u>

יד. 1) באר לדעת הרמב"ם, ים הגדול או שאר ימים האם דינם כמקוה או כמעין לטבילת זב ומצורע?
2) ואיזה דין יש להם לטבילת שאר טמאים?
3) ואיך פסקו הטור והמחבר בזה?

טו. 1) גל שנתלש מהים ובו ארבעים סאה ונפל על האדם האם עלתה לו טבילה?
2) מה הטעם דבעינן ארבעים סאה, הא מעין מטהר בכל שהוא?
2) ומה הדין אם זרק כלים לאויר הגל, האם עלתה להם טבילה, ומה הטעם, והאם הוא מדאורייתא, ומנלן?

<u>סעיף ו</u>

טז. 1) האם מועיל מ' סאה גם אם המים של המקוה או של המעיין הם בתוך כלי?
2) ומה הדין אם לא היה עליה שם כלי קודם, שקבעו עץ או אבן ואח"כ חקקו, האם מועיל לטבילת טמאה מדאורייתא או מדרבנן, או לטבילת כלים - זכוכית או חרס, ומה הטעם?

<u>סעיף ז</u>

יז. 1) באר היטב שיטות הרמב"ם, הראב"ד, הרא"ש, והטור, בדין גיגית שקבועה בארץ ונתמלאה ממי גשמים שצריכים נקב לבטלה מתורת כלי, כמה צריך שיהיה גודל הנקב, מן הצד ובשוליה, בכלי חרס ובשאר כלים?
2) איך פסקו המחבר והרמ"א בזה?

יח. 1) מה הדין אם פקק את הנקב בסיד ובבנין, והביאור?
2) ומה הדין אם פקקו בסיד או בגפסית, והביאור?
3) ומה הדין אם הוליכו על גבי הארץ ועל גבי הסיד ומירח בטיט מן הצדדין, והביאור?
4) חיבור אבנים הרבה האם מיקרי כלי?

יט. הפ"ת מביא שרעק"א דן במקוה שרוצים לעשותו תיבה צפה על פני המים, ועושים בה נקב כשפופרת הנוד, וקודם

שמכניסין המים פוקקין אותה עד שהמים מתמלאים ואח"כ פותחין הנקב והיא מחוברת מכל צדדיה למים.
1) אלו צדדים דן רעק"א בדבר, להחמיר או להקל, ומה המסקנא?
2) האם מהני לעשות נקב בכלי כשהוא כבר מחובר לקרקע, והאם מותר אח"כ לסתום הנקב?

סעיף ח

כ. 1) מאי שנא מעין היוצא לתלמי או מעין שהעבירו על גבי השוקת שאסור לטבול בו, ומעין שריבה עליו מים שאובים מטהר בכל שהוא?
2) איך מבארים הראשונים המשנה דמעין שהעבירו על גבי השוקת פסול, העבירו על גבי שפה כל שהוא כשר חוצה לו?

כא. באר הלכה למעשה: מעין שמקלח לתוך כלי, האם מותר לטבול במים אלו;
1) כשהם בתוך הכלי?
2) אחר שיצאו מהכלי?
3) ומה הטעם?
4) ומה הדין כשיש נקב בשוליה?
5) ומה הדין כשהכלי לא נעשה מדעת אדם?

כב. מעין שמקלח על שפת הכלי ולתוך הכלי;
1) האם מותר לטבול במים שבתוך הכלי, ומה הטעם?
2) האם מותר לטבול במים שעל שפתו, ומה הטעם?
3) האם יש נפק"מ אם רוב המים הולכים על שפת הכלי או רובם הולכים בתוך הכלי?
4) והאם מותר לטבול בתוך הכלי כשיש מ' סאה במים שבין המעין לכלי?

סעיף ט

כג. הטביל כלי בתוך כלי גדול, האם עלתה להם טבילה;
1) כשהכלי החיצון טמא?
2) כשהכלי החיצון טהור?

כד. הטהו על צידו והטבילו;
1) מתי עלתה להם טבילה?
2) מה הנפק"מ בין אם מטבילו כשפיו למעלה ובין הטהו על צידו?

כה. האם מותר להטביל כלים בתוך סל או שק, ומה הטעם?

סעיף י

כו. מעין שהמשיכו לבריכת מים שהם נקוים ועומדים, האם יש לה דין מעיין לטהר בזוחלין ובכלים בכל שהוא;
1) כשהיה המעין משוך?
2) כשהיה המעין עומד והמשיכו?

כז. 1) אם הפסיק הקילוח מהמעין, איזה דין יש לבריכה, כשכבר נחו המים במקוה, או כשעדיין לא נחו ועדיין זוחלין?
2) והאם מותר לטבול בנהרות בעת הגשמים?

כח. ואם שוב חזר והמשיך קילוח המעין לתוכה, האם חזרה לדין מעין, לגבי זוחלין, ולגבי טבילת זבים ומצורעים דבעי מים חיים?

סעיף יא

כט. מקוה מים שאובים שהמשיכו עליו מי מעין, ומי המעין מועטים, האם הם מטהרים את השאובים, כשהשאובים קדמו או כשמי המעין קדמו?

ל. כתב הרמ"א דמ"מ אין לטבול בו אלא באשבורן.
1) מאי שנא מסעיף י' דמעין שהמשיכו מטהר בזוחלין?
2) מאי שנא מסעיף ח' דאם מקלח על שפת הכלי מותר חוצה לו אפי' המים שבתוכה מרובים?